

**”Ennen pelotti et isovelji valvoo, ja nyt on alettu jo isoveljee palvoo”
Tarkastelussa sosiaalisen median käytön riskit varhaisnuorilla**

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteiden maisteriohjelma
Luokanopettajan opintosuunta
Pro gradu -tutkielma 30op
Kasvatustiede
Toukokuu 2020
Henna Vähänen

Ohjaaja: Sirpa Tani

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen tiedekunta, Kasvatustieteiden maisteriohjelma		
Tekijä - Författare - Author Henna Vähänen		
Työn nimi - Arbetets titel "Ennen pelotti et isovelji valvoo, ja nyt on alettu jo isoveljee palvoo": Tarkastelussa sosiaalisen median käytön riskit varhaisnuorilla		
Title "They used to be afraid of Big Brother watching, yet now he's the one they worship" A review of the risks of social media use in preadolescents		
Oppiaine - Läroämne - Subject Kasvatustiede		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Sirpa Tani	Aika - Datum - Month and year Toukokuu 2020	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 69 s + 3 liitettä
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia riskejä varhaisnuoret tunnistavat sosiaalisen median käytössä ja miten he toimivat siellä nämä riskit tiedostettuaan. Lisäksi tavoitteena oli tutkia koulun ja mediakasvatuksen vaikutusta varhaisnuorten sosiaalisen median käyttöön. Sosiaalinen media on tässä tutkimuksessa rajattu tarkoittamaan lähinnä aiempien tutkimuksen perusteella lasten ja nuorten suosiossa olevia sovelluksia.</p> <p>Tutkimukseen osallistui yksi viidesluokka pääkaupunkiseudulta. Aineisto kerättiin pienryhmissä tapahtuvilla teemahaastatteluilla. Haastatteluryhmiä tuli yhteensä seitsemän. Aineisto luokiteltiin ja analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin, tarkemmin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.</p> <p>Aineistosta löytyi neljä erilaista sisältöä, jotka voitiin luokitella varhaisnuorten tunnistamiksi riskeiksi. Ne olivat kiusaaminen, henkilökohtaiset tiedot, huijaukset ja ikävät sisällöt. Some-kiusaaminen nousi eniten esille varhaisnuorten puheenvuoroissa. Kouluissa nuoret olivat saaneet mediakasvatusta, mutta he kaipasivat lisää etenkin sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan kiusaamiseen liittyvää tietoa. Osa koki, että he tiesivät jo mediakasvatuksessa käydyt asiat etukäteen, eivätkä olleet saaneet mitään uutta hyödyllistä tietoa. Varhaisnuorten toiminta sosiaalisessa mediassa oli linjassa heidän tunnistamiensa riskien ja saamansa mediakasvatuksen kanssa. Varhaisnuoret pitivät huolta yksityisyydestään somessa, mutta kiusaamiseen ei osattu suhtautua muuten kuin estämällä kiusaajat. Varhaisnuoret ajattelivat myös, että kiusaaminen on olennainen osa sosiaalista mediaa, eikä sille pystyttäisi tekemään mitään.</p>		
Avainsanat - Nyckelord Sosiaalinen media, varhaisnuoret, mediakasvatus, riskit		
Keywords- Social media, pre-adolescents, media education, risks		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Educational Sciences		
Tekijä - Författare - Author Henna Vähänen		
Työn nimi - Arbetets titel "Ennen pelotti et isovelji valvoo, ja nyt on alettu jo isoveljee palvoo": Tarkastelussa sosiaalisen median käytön riskit varhaisnuorilla		
Title "They used to be afraid of Big Brother watching, yet now he's the one they worship": A review of the risks of social media use in preadolescents		
Oppiaine - Läroämne - Subject Education		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Sirpa Tani	Aika - Datum - Month and year May 2020	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 69 pp. + 3 appendices
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>The objective of this research was to determine what sorts of risks pre-adolescent children are able to recognize on social media and how they act once they have acknowledged these dangers. Additionally, the goal was to study the effects of school and media education on the preadolescents' social media behavior. In this research social media has mostly been defined according to previous studies, as applications favored by children and adolescents.</p> <p>One class of fifth graders from the Helsinki metropolitan area participated in the research. The material was collected through themed small-group interviews. There were a total of 21 participants and seven interview groups. The data was categorized and analyzed by using the content analysis method.</p> <p>Four different content types were identified from the material, and were categorized as social media risks recognized by the pre-adolescents. These labelled risks were bullying, personal information, hoaxes and unpleasant content. Bullying on social media was brought up the most often. The adolescents had been taught media education at school, but they still would have preferred to receive further education especially on the subject of social media harassment. Some of them felt they were already familiar with the content of the media education curriculum beforehand, and had not learned any new useful information. The pre-adolescents' behavior on social media aligned with the risks they had identified and the media education they had received. They valued their own privacy on social media, but were not able to react to bullying otherwise than by blocking the harassers. The pre-adolescents considered bullying to be a substantial part of social media, without any possible solutions.</p>		
Avainsanat - Nyckelord Sosiaalinen media, varhaisnuoret, mediakasvatus, riskit		
Keywords Social media, pre-adolescents, media education, risks		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda / E-thesis (theses)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	MEDIAKASVATUS JA KOULU.....	3
	2.1 Mediakasvatuksen historiaa.....	3
	2.2 Mediakasvatus käsitteenä.....	5
	2.3 Medialukutaito ja monilukutaito	7
	2.4 Mediakasvatus opetussuunnitelmassa ja koulussa	10
3	SOSIAALINEN MEDIA JA MEDIAKULTTUURI	12
	3.1 Sosiaalinen media käsitteenä	12
	3.2 Mediakulttuurin muutos ja uusi mediamaisema	13
	3.3 Varhaisnuoret sosiaalisen median käyttäjinä.....	16
	3.4 Sosiaalisen median riskit	19
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	25
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	26
	5.1 Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu.....	26
	5.2 Tutkimuksen kohde.....	27
	5.3 Aineiston koonnin menetelmät.....	28
	5.4 Aineiston analyysi	30
6	TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TULKINTAA	33
	6.1 Varhaisnuorten tunnistamat riskit.....	34
	6.1.1 Kiusaaminen	35
	6.1.2 Henkilökohtaiset tiedot.....	39
	6.1.3 Huijaukset	42
	6.1.4 Ikävät sisällöt	43
	6.2 Koulun ja mediakasvatuksen vaikutukset	44
	6.2.1 Omat taidot	44
	6.2.2 Koulun mediakasvatus	46
	6.3 Varhaisnuorten kriittisyys sosiaalista mediaa kohtaan.....	50
	6.3.1 Yksityisyys ja julkisuus	50
	6.3.2 Kiusaamisen kohtaaminen	52
	6.4 Muut	55
	6.4.1 Kodin mediakasvatus	55
7	YHTEENVETO.....	58

8	LUOTETTAVUUS	61
9	POHDINTAA	64
	LÄHTEET	66
	LIITTEET	70

TAULUKOT

Taulukko 1. Haastatteluryhmät.	30
Taulukko 2. Esimerkkejä aineiston luokittelusta.	32
Taulukko 3. Tutkimustulosten luokittelu.	34

1 Johdanto

Sosiaalinen media eli some on nykyään osa jokapäiväistä elämää lähes kaikilla vauvasta vaariin. Nykyistä nuorta sukupolvea pidetään eniten medioituneena, sillä he käyttävät jotain mediaa lähes jatkuvasti; viihtyäksään, oppiakseen tai pitääkseen yhteyttä. Sosiaalinen media yhdistää nuoria ystäviin ja luo erilaisia sosiaalisia ryhmiä, joissa he jakavat omaa elämäänsä sekä seuraavat muita. Nuorten arki, kehitys, oppiminen ja hyvinvointi ovat siis vahvasti kytköksissä eri medioiden ja teknologioiden vaikutuspiiriin. (Rasi & Kangas, 2018, s. 13; Wilska, 2018, s. 36.) Seppäsen ja Väliiverosen (2014, s. 41) mukaan medioituminen käsitteenä tarkoittaa medioiden ja niiden vaikutusten jatkuvaa läsnäoloa ja niiden merkityksen kasvua ihmisten arjessa ja koko yhteiskunnassa.

Puhe diginatiiveista ja eri sukupolvista, jotka elävät ja käyttävät sosiaalista mediaa eri tavoin, on hallinnut julkista keskustelua viime vuosina. Huolestuttavaa on, että niin sanotut diginatiivit käyttävät sosiaalisen median palveluita jo hyvin nuorina ilman välttämättä minkäänlaista ohjausta, tai ovat itse niitä, jotka ohjaavat somen käytössä vanhempiaan. (Wilska, 2018, s. 39–40.) Se ei ole pelkästään huono asia, mutta *SoMe ja nuoret 2019* -kyselytutkimukseen osallistuneista nuorista 69 prosenttia oli sitä mieltä, että sosiaalisen median käyttöä tulisi opettaa joko kotona tai koulussa (SoMe ja nuoret 2019). Livingstonen (2014, s. 383) mukaan sosiaalisen median käyttö vaatii lapseltakin osaamista siitä, miten tuoda itsensä esille eri alustoilla, miten vaalia siellä suhteita turvallisesti niin tuttuun kuin tuntemattomienkin kanssa ja miten ylipäätään pitää huolta omasta turvallisuudestaan.

Suomisen (2013, s. 15) mukaan somesta on tullut 2010-luvulla yleiskäsite, jonka katsotaan sisältävän lähes kaikki verkkopalvelut, joissa käyttäjät kommunikoivat tai jakavat sisältöjä keskenään. Palveluista tunnetuimpia ovat Instagram, Snapchat, Twitter, Facebook ja YouTube. Varhaisnuorten keskuudessa palveluiden määrä on moninaisempi kuin koskaan ennen, ja erilaisia alustoja on saatavilla kuvien jakamisesta videoiden katseluun ja julkisuuden henkilöiden seuraamiseen.

Tämän tutkimuksen kohderyhmäksi valikoitui varhaisnuoret sosiaalisen median ikärajojen ja tutkijan omien luokanopettajaopintojen takia, mutta tutkimuksessa sivutaan myös sekä nuorempia että vanhempia lapsia esiteltäessä viime vuosien tutkimustuloksia median käytöstä laajemman kokonaiskuvan saamiseksi. Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen ja Ruoppila (2014, s. 152) määrittelevät 11–12-vuotiaat varhaisnuoriksi, ja pääosin viidesluokkalaiset kuuluvat juuri tähän ikäryhmään. Käytän tässä tutkimuksessa termiä varhaisnuori ja nuori synonyyminomaisesti.

Yhtenä vastauksena lasten ja nuorten sosiaalisen median turvalliselle käytölle voidaan nähdä koulut ja niiden toteuttama mediakasvatus. Opettajat toimivat mediakasvattajina jopa tiedostamattaan; esimerkiksi älypuhelinien käytön rajoittaminen tai toisaalta niiden hyödyntäminen koulupäivien aikana on käytännön mediakasvatusta (Rasi & Kangas, 2018, s. 21). Oppilaita ohjataan käyttämään älylaitteita ja niiden tarjoamia mahdollisuuksia tiedonhakuun, luovaan toimintaan ja kommunikointiin muiden kanssa. Mediakasvatus voidaan Kupiaisen ja Sintosen (2009) mukaan nähdä tavoitteellisena vuorovaikutuksena, jonka osapuolina ovat kasvattaja, kasvatettava ja mediakulttuuri. Sen tavoitteena nähdään medialukutaito, joka tarkoittaa henkilön ymmärrystä ja osaavuutta hyödyntää mediakulttuurisia ilmiöitä syvemmin ja eettisemmin. (Kupiainen & Sintonen, 2009, s. 31.) Mediakasvatus on osana perusopetuksen laaja-alaisen osaamisen tavoitteita (POPS, 2014), mutta minua kiinnostaa se, näkyykö tämä käytännössä ja jos näkyy, niin miten. Tässä tutkimuksessa kasvattajana nähdään pääosin koulu ja kasvatettavana varhaisnuoret eli tutkimuksen kohteena olevat viidesluokkalaiset.

Tutkimusaiheeni kiinnostaa minua, koska luin sivuaineena mediakasvatusta sekä siksi, että olen itse aktiivinen sosiaalisen median palveluiden käyttäjä sekä tuleva mediakasvattaja. Käsittelin sosiaalisen median käytön turvallisuuden ja mediakasvatuksen yhteyttä myös kandidaatintutkielmassani. Aihe on ajankohtainen ja tärkeä medioituneessa maailmassa. Sosiaalinen media on arkipäivää, mutta kysymys siitä, kenen vastuulla siellä toimivat lapset ja nuoret ovat, on monimutkainen. Kysymys siitä, pystyvätkö varhaisnuoret näkemään sosiaalisen median riskit ja toimimaan somessa turvallisesti, on ajankohtainen ja tärkeä aihe, jota haluan tutkia.

2 Mediakasvatus ja koulu

Mediakasvatus on kasvatustieteen osa-alue, jota on määritelty monin tavoin. Mediakasvatusseuran (2019) mukaan mediakasvatus on mediasisältöjä, arjen medioitumisen tarkastelua ja mediavälineitä. Sen tavoitteena on vahvistaa lasten ja nuorten taitoja vallitsevassa mediakulttuurissa elämiseen. Erityisesti mediakasvatus pyrkii tukemaan yksilön osallisuutta, kriittistä medialukutaitoa ja oman mediasuhteen aktiivista tiedostamista. (Mediakasvatusseura, 2019.)

Seuraavaksi tuon esille tämän tutkimuksen kannalta keskeisiä piirteitä mediakasvatuksesta ja koulun roolista sen toteuttamisessa. Tarkastelen ensin mediakasvatuksen historiaa ja sen kehittymistä nykyiseen muotoonsa. Tämän jälkeen etenen pohtimaan mediakasvatusta käsitteenä sekä medialukutaitoa ja sen suhdetta mediaan ja mediakasvatukseen. Lopuksi käsittelen mediakasvatuksen näkymistä opetussuunnitelmassa ja kouluissa.

2.1 Mediakasvatuksen historiaa

Mediakasvatus on terminä uusi, mutta ilmiönä se on ollut olemassa jo kauan. Sen synnystä on olemassa monta erilaista näkökulmaa; Kotilaisen ym. (1999) mukaan mediakasvatusta on ollut olemassa niin kauan kuin on ollut viestintävälineitäkin. Viestintävälineistä ensimmäisenä laajimmin levinnyt eli sanomalehti sai jo 1600-luvulla osakseen mediakriittistä keskustelua. Toisen näkökulman mukaan mediakasvatus syntyi 1800-luvun alkupuolella modernin joukkoviestinnän myötä, jolloin massakulttuuriksi nimetyn ilmiön haittavaikutuksista ruvettiin puhumaan enemmän Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Kolmas näkemys mieltää mediakasvatuksen synnyn sijoittuvan vasta 1800- ja 1900-luvun taitteeseen, jolloin todellinen massakulttuuri lähti kehittymään ja median kritisoimiselle ja kansalaisten valistamiselle alkoi löytyä uudella tavalla intressejä. (Kotilainen ym., 1999, s. 13.)

Suomessa ennen mediakasvatus-termiä on puhuttu joukkotiedotuskasvatuksesta ja viestintäkasvatuksesta (Kotilainen & Hankala, 1999, s. 20). Vuoden 1994 peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa mainitaan kuitenkin aihekokonai-

suutena viestintäkasvatus, jonka yhtenä osana on mediakasvatus, ja omana kokonaisuutenaan on mainittuna myös tietotekniikan käyttötaito (Kotilainen ym., 1999, s. 32; POPS, 1994). 1970-luvulla kehitettiin muunnelma joukkotiedotuskasvatuksesta, jonka tavoitteet olivat muun muassa tietoiseksi ja kriittiseksi vastaanottajaksi ja joukkotiedotuksen hyötykäyttäjäksi kasvaminen (Kotilainen ym., 1999, s. 20). Merilampi (2014, s. 39) toteaaakin, että Suomessa joukkotiedotuskasvatusta voidaan pitää mediakasvatuksen kehittämisen lähtökohtana. Herkmanin (2007) mainitseman kriittisen mediakasvatuksen tavoitteet voidaan nähdä yhteneväisinä 1970-luvun joukkotiedotuskasvatuksen tavoitteiden kanssa. 1980-luvulla toteutettu viestintäkasvatus pyrki vastakkaiseen näkökulmaan joukkotiedotuskasvatuksen kanssa: viestintäkasvatus lähti yksilötasolta ja eteni siitä kohti yhteiskunnallista tasoa, kun taas joukkoviestintäkasvatuksen yhtenä ongelmana voitiin pitää sen etenemistä yhteiskunnasta yksilöön päin. 1990-luvulla mediakasvatus pyrki löytämään tasapainon ja ajatuksena oli opettaa toimimaan yksilönä yhteisöissä. (Merilampi, 2014, s. 52-53.)

Mediakasvatus on vuosien varrella muuttanut muotoaan samalla tavoin kuin muutkin kasvatuksen osa-alueet, jotka ovat kehittyneet yhteiskunnallisten normien ja tarpeiden mukana. Ennen riittäväksi mediakasvatukseksi katsottiin lasten lukemaan ja kirjoittamaan opettaminen, mutta viestintävälineiden monipuolistumisen ja määrän kasvun myötä syntyi tarve uusiin viestinnällisiin valmiuksiin ja keinoihin (Merilampi, 2014, s. 44).

Mediakasvatuksen tavoitteet ovat myös osa opetussuunnitelmaa: mediakasvatuksesta puhutaan osana äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelman sisältöjä ja tavoitteita. Mediakasvatuksella pyritään edesauttamaan erilaisten mediasisältöjen tulkintaa ja tuottamista sekä tekemään oppilaiden mediavälineiden käytöstä monipuolista ja turvallista. (POPS, 2014, s. 114.) Sintonen (2012, s. 64) määrittelee nykyaikaisen mediakasvatuksen niin, että 2010-luvun mediakasvatus painottuu sosiaalisen median ja digitaalisen kulttuurin lähtökohdista nousevaksi kasvatukseksi, joka tavoittelee kasvatuksen kohteena olevien lukutaidon kehittämistä. Määrittely on toimiva, sillä sosiaalinen media on olennainen osa mediakasvatuksen kohteena olevien ikäryhmien median käyttöä.

Mediakasvatuksen historiaa tarkastellessa on hyvä huomioida myös opetusteknologian muutokset ajan saatossa. Ne eivät ole pelkästään kasvatukseen liittyviä yksittäisiä ilmiöitä, vaan ne ovat myös vahvasti yhteydessä yhteiskunnassa tapahtuneisiin sosiaalisiin ja ekonomisiin muutoksiin. Siinä missä 1950-luvulla uusin viestintäväline opetusteknologiassa oli televisio, 2000-luvulla se oli internet ja 2010-luvulla sosiaalinen media. Nykyaikana sosiaalinen media osana opetusta ja kasvatusta vahvistaa parhaimmillaan jakamisen ja yhteisöllisyyden kulttuuria, ja tuo oppimateriaalit lähemmäs oppilaiden omaa elämää ja näin muuttaa oppimisen entistä kokemuksellisemmaksi. Opetusteknologiaa on perusteltua pitää yhtenä osana mediakasvatusta, sillä uudet mediat ja viestintävälineet muokkaavat vallitsevaa ympäristöä toisenlaiseksi ja mediakasvatus on opetuksen reaktio näihin muutoksiin. (Merilampi, 2014, s. 43, 111–112.)

2.2 Mediakasvatus käsitteenä

Kotilainen ja Hankala (1999, s. 44) lähestyvät mediakasvatusta kolmelta eri näkökannalta, jotka ovat tekninen, taidekasvatuksellinen ja yhteiskunnallinen näkökulma. Heidän mukaansa teknisessä lähestymistavassa keskeisin sisältö on erilaisiin tekniisiin viestimiin tutustuminen ja niiden käyttäminen. Taidekasvatuksellisessa lähestymistavassa painottuu erilaisten mediaesitysten rakenteiden ja muotojen hallinta ja arviointi, kun taas yhteiskunnallinen puoli keskittyy pohtimaan erilaisia arvoja ja asenteita median tuottamien sisältöjen taustalta (Kotilainen ym., 1999, s. 44). Jaakkola (2010) on puolestaan jakanut mediakasvatuksen suuntauksat tekniseen, kontekstuaalis-ekspressiiviseen ja kriittiseen ulottuvuuteen. Hänen mukaansa teknisen ulottuvuuden tavoitteiksi nähdään ympäristön teknisten mahdollisuuksien kartoittaminen ja niiden käytön osaaminen. Kontekstuaalis-ekspressiivinen ulottuvuus sen sijaan huomioi käyttäytymistä ja toimintaa ohjavia sääntöjä eri mediaympäristöissä. Sen tavoitteina on saada käyttäjä omaksumaan kunkin yhteisön toimintatavat. Kolmannen ulottuvuuden Jaakkolan jaotelmassa muodostaa kriittinen näkökulma. Siinä otetaan huomioon oman yksityisyyden säätely ja ohjailu sekä median käytön eettisiin kysymyksiin valveutuminen. (Jaakkola, 2010, s. 53.)

Kahdesta edellä kuvatusta määrittelystä löytyy kummastakin tekninen näkökulma, ja myös Kotilaisen ym. (1999) yhteiskunnallisen ja Jaakkolan (2010) kriittisen näkökulman voisi nähdä sisältävän samoja tavoitteita. Tämän perusteella voidaan siis olettaa, että näitä tavoitteita voidaan pitää hyvin keskeisinä mediakasvatuksessa.

Mediakasvatusta, kuten kasvatusta ylipäätään, voidaan tarkastella myös suojelun näkökulmasta. Suojeleva eli protektionistinen mediakasvatus on pääsääntöisesti perustunut siihen, että lapsi on nähty viattomana ja suojattomana mediakulttuurista erillisenä ilmiönä, jolloin lasta on ainoastaan pyritty suojaamaan median vääjäämättömiltä haittavaikutuksilta (Kupiainen & Sintonen, 2009, s. 12.) Nykyään kuitenkin ajatellaan, ettei lasta voi tai kannata pelkästään suojella, vaan hänelle on annettava välineitä ja taitoja toimia medioituvassa maailmassa. Protektionistinen mediakasvatus ja siihen liittyvät keskustelut painottavat Kupiaisen ja Sintosen (2009) mukaan myös mediakuluttamisen ja -käytön haittapuolia, jolloin mediakulttuurin hyvät puolet jäävät varjoon; lapset ja nuoret käyttävät mediaa myös tiedonhankintaan, ystävyys-suhteiden ylläpitoon ja viihtymiseen. Mediakasvatuksessa tulee tutkijoiden mukaan vahvistaa lasten taitoja pitää huolta itsestään ja rajoistaan moninaisissa mediaympäristöissä (Kupiainen & Sintonen, 2009, s. 12–13.) On totta, että mediaympäristöissä, etenkin sosiaalisessa mediassa, on omat ongelmansa ja vaaransa. Lapsia on kuitenkin tuettava itse toimimaan haastavissa tilanteissa sen sijaan, että heiltä kiellettäisiin sosiaalisen median käyttö ja että heidät nähtäisiin pelkästään suojeltavina.

Kriittinen mediakasvatus

Kriittisyyden määritelmä on moninainen ja sillä on yleensä kielteinen kaiku. Kriittisyys ei kuitenkaan itsessään ole negatiivista, vaan se kertoo asenteesta, jolla kohteeseen suhtaudutaan: kriittisyys on siis pikemminkin ajattelemista (Kupiainen & Sintonen, 2009, s. 58–59). Kriittisessä mediakasvatuksessa painotetaan juuri sitä, että kehitetään kasvatuksen kohteena olevan ajattelutaitoja ja opetetaan tunnistamaan haitallisia sisältöjä, mainontaa sekä suhtautumaan niihin kriittisesti.

Kriittisen mediakasvatuksen tavoitteena onkin lisätä ihmisten mediatajua. Mediataju tarkoittaa Suorannan (2007) mukaan ymmärrystä siitä, miten eri viestinnän muodot toimivat ja mitä niillä halutaan saavuttaa tai mihin vaikuttaa. Sen tavoitteena on kartuttaa toimintakykyä ja kriittistä asennetta mediaa kohtaan (Suoranta, 2003, s. 161). Herkman (2007, s. 58–59) on puolestaan määritellyt koulun tehtävän kriittisessä mediakasvatuksessa neljään eri osa-alueeseen, jotka takaavat sen, että oppilailla on riittävät taidot 1) viestintäteknologian monipuoliseen käyttämiseen, 2) median ja populaarikulttuurin ymmärtämiseen ja jäsentämiseen itsenäisesti, 3) jokapäiväisten kokemusten kriittiseen tarkasteluun sekä 4) yhteiskunnallisten asioiden ymmärtämiseen ja niissä toimimiseen. Herkmanin (2007) mainitsemista osa-alueista ensimmäinen on yhteneväinen uusimman perusopetuksen opetussuunnitelman kanssa, jossa mainitaan myös oppilaiden viestintäteknologisten taitojen käytön opettaminen ja varmistaminen (POPS, 2014).

Herkmanin (2007) mukaan kriittisen mediakasvatuksen lähtökohtana tulisi olla lasten ja nuorten oma kulttuuri, etenkin populaarikulttuuri, ja jo olemassa olevien taitojen ja tietojen valjastaminen ja eteenpäin kehittäminen kohti kriittistä näkökulmaa. Koulujen ja kasvattajien ei tulisi hänen mukaansa luottaa liikaa nuorten omaan mediakompetenssiin, vaikka he käyttäisivätkin medialaitteita mutkattomasti ja olisivat hyvin tietoisia omasta populaarikulttuuristaan (Herkman, 2007, s. 57). Nuorten kyseiset tiedot ja taidot voivat olla hyvin pinnallisia. Myös Forss (2019, s. 120) toteaa, että lapsia ja nuoria pidetään yleensä diginatiiveina, suorastaan sosiaalisen median pioneereina, mutta vaikka se olisikin osin totta, on hänen mukaansa muistettava, että lapsen medialukutaito ja harkintakyky eivät ole aikuisen tasolla. Lasten ja nuorten kasvattaminen kriittisyyteen ja sen avulla parempiin valintoihin on aikuisten kasvatuksellinen tehtävä.

2.3 Medialukutaito ja monilukutaito

Yleisesti on ajateltu, että nykymaailmaa on liki mahdotonta ymmärtää tai selviytyä siitä ilman medialukutaitoa ja mediakirjoitustaitoa, eli kykyä ymmärtää medioita (Merilampi, 2014, s. 142). Media on jatkuvasti läsnä arjessa, aina omalla puhelimella käytetyistä sovelluksista ponnahdusikkunoissa näkyviin mainoksiin ja ka-

duilla oleviin valotauluihin, jotka kiinnittävät ohikulkijoiden huomion yleensä mainostaen jotain. Mediakasvatuksen perinteisenä tavoitteena on nähty ja nähdään edelleen medialukutaito (Kupiainen & Sintonen, 2009, s. 14). Lukutaito itsessään nähdään usein edelleen taitona lukea kirjoitettuja ja painettuja tekstejä, kuten kirjoja tai lehtiä, mutta käsite on yhteiskunnan medioituessa laajentunut koskemaan myös esimerkiksi videokuvaa ja valokuvia, eli visuaalista mediakulttuuria. Sintonen ja Kupiainen (2009, s. 129) toteavatkin, että digitaalisen median aika vaatii uusia lukutaitoja, jotka kuitenkin pohjautuvat sekä perinteiseen lukemiseen että tietotekniikan käyttöön. Medialukutaidossa teksti nähdään siis perinteistä kirjoitettua tekstiä kattavampana kokonaisuutena (Sintonen & Kupiainen, 2009, s. 96). Sen takia medialukutaitoa tarvitaan arjessa.

Medialukutaidon opettelu tulisi alkaa heti lapsuudessa. Vuosiluokkien 3–6 äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelmatekstissä (POPS 2014, s. 161) todetaan: ”Oppilaita ohjataan toimimaan tarkoituksenmukaisesti, turvallisesti ja vastuullisesti entistä monipuolisemmissa, myös monimediaisissa vuorovaikutustilanteissa, ja heitä ohjataan tulkitsemaan, tuottamaan ja arvioimaan yhä monimuotoisempia tekstejä osana oppimaan oppimista”. Mediakasvatuksen ei kuitenkaan yleisesti pitäisi olla osana pelkästään yhtä oppiainetta, vaan sitä tulisi toteuttaa tasapuolisesti kaikissa oppiaineissa (Herkman, 2007, s. 56). Tässä tapauksessa on kuitenkin hyvä huomata, että medialukutaidoksikin määriteltävä sisältö on erikseen mainittu äidinkielen opetussuunnitelmassa. Sintonen ja Kupiainen (2009, s. 15) toteavatkin, että medialukutaito on sosiaalista ja se voidaan nähdä luonteensa vuoksi osana elinikäistä oppimista. Medialukutaito ja sen oppiminen ei rajaudu pelkästään koulu-aikaan, vaan se tulee nähdä jatkumona. Sitä voi kehittää ja opetella, mutta siinä, kuten kasvatuksessa muutenkaan, ei luultavasti koskaan tulla saavuttamaan täydellistymistä.

Mäntymäki (2012, s. 19–20) laajentaa medialukutaidon käsitettä vielä sosiaalisen median lukutaidolla. Se pohjautuu ymmärrykseen siitä, että ihmiset käyttävät sosiaalista mediaa omista, erilaisista lähtökohdistaan ja siksi erilaiset käyttötavat ja -motiivit tulee huomioida sosiaalisen median lukutaitoa tarkastellessa. Tärkeä osa tätä on sukupolvien välisten erojen ymmärtäminen, millä tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi nuoret ja vanhat käyttävät sosiaalista mediaa eri tarkoituksiin.

Hobbs ja Moore (2013) lisäävät vielä tähän digitaalisen lukutaidon. He kiteyttävät digitaalisen lukutaidon olevan käsite, joka on tullut ajankohtaiseksi muuttuneen median myötä. Se tarkoittaa kykyä olla vastuullinen internetin ja sosiaalisen median käyttäjä. (Hobbs & Moore, 2013, s. 19.) Näin ollen myös medialukutaitoa opetettaessa olisi hyvä keskittyä nykyajan suosituimpien somepalveluiden sisältöihin ja niihin liittyvään ymmärtämiseen.

Yhdysvaltalainen viestinnän professori Potter (2004, Kupiainen & Sintosen 2009 mukaan) on koonnut medialukutaidolle kolme tehtävää. Hänen mukaansa sen tulisi kehittää yksilöä, herättää aktiivista toimintaa ja opettaa median toimintamuotoja. Lisääntynyt medialukutaito johtaa yksilön tietoisuuden kasvuun ja näin median kielteiset vaikutukset ovat helpommin käsiteltävissä ja torjuttavissa. Medialukutaito edistää sekä luovaa että kriittistä ajattelua, yksilön omaa autonomiaa, sosiaalista omatuntoa ja asemaa kuluttajana ja aktiivisena kansalaisena yhteiskunnassa. Vahvaan ja kehittyneeseen medialukutaitoon kuuluu selkeä käsitys itsestä, mediasuhteista ja taidoista median parissa. Vahva käsitys itsestä median käyttäjänä auttaa tunnistamaan omia median käytön tarpeita eli valitsemaan eri medioita tasapainoisesti ja myös olemaan käyttämättä mediaa tilanteen vaatiessa. Ihmisen suhteessa mediaan on siis paljon eettistä pohdintaa ja tasapainoilua mediasisältöjen välillä. Pelkkä tekninen osaaminen ei ole riittävää, ainaakaan medialukutaidon näkökulmasta. (Potter 2004, ks. Kupiainen & Sintonen, 2009, s. 122.)

Yksi mediakasvatuksen keskeisimmistä tavoitteista on kriittinen lukutaito (Pohjola & Johnson, 2009, s. 11). Kriittinen medialukutaito tavoittelee Kupiaisen ja Sintosen (2009) mukaan vaihtoehtoista ja emansipatorista mediatietoa. Emansipatorinen tarkoittaa vapauttavaa tiedonintressiä, joka pyrkii valtaan ja hallintaan siten, että itsereflektiolla ihmiset voivat vapautua yhteiskunnallisista pakotteista. (Kupiainen & Sintonen, 2009, s. 127.) Tässä tapauksessa kriittisellä lukutaidolla pyritään siihen, etteivät ihmiset, etenkin lapset ja nuoret, usko kaikkea median välittämää tietoa ilman kriittistä tarkastelua. Media vaikuttaa ihmisiin sekä välittömästi että pitkällä aikavälillä, ja tämän aktiivinen tiedostaminen on Potterin (2001, s. 6) mukaan medialukutaidon perusta. Mediakulttuuri on Kupiaisen ja Sintosen (2009, s. 131) mukaan kasvattanut valtaansa ihmisten ajatusten, kokemusten ja

tunteiden muokkaajana. Tämän takia kriittistä lukutaitoa tarvitaan edelleen, yhä enenevässä määrin.

Monilukutaidon voi nähdä yläkäsitteenä monelle yllämainitulle lukutaidolle (POPS, 2014, s. 22; Sintonen, 2018b, s. 15). Rasin ja Kankaan (2018, s. 17) sekä Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (POPS, 2014, s. 22) mukaan monilukutaito tarkoittaa taitoa hankkia, muokata, esittää, tuottaa ja arvioida tietoa sen eri muodoissa muuttuvissa tilanteissa ja erilaisilla välineillä. Monilukutaitoa on se, että henkilö kykenee perustelemaan väitteensä niin kasvokkain kuin verkossakin, sekä se, että oppii ymmärtämään sosiaalisen median algoritmeja digitaalisessa maailmassa. (Rasi & Kangas, 2018, s. 17.) Monilukutaito tukee siis kriittisen ajattelun kehittymistä ja on siten kriittisen mediakasvatuksen perusajatuksen keskiössä. Monilukutaidon käsite ja sen tärkeys onkin huomioitu laajalti myös perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Monilukutaito löytyy sieltä laaja-alaisen osaamisen tavoitteena (L4), ja sitä pyritään kehittämään osana kaikkia oppiaineita (POPS, 2014, s. 22.)

2.4 Mediakasvatus opetussuunnitelmassa ja koulussa

Kouluilla on oma roolinsa siinä, mitä tulee lasten ja nuorten pitämiseen turvassa verkossa. Hyvin suunniteltuna mediakasvatuksen tulisi Glazzardin (2019) mukaan sisältää välineitä siihen, miten kohdata ahdistavia sisältöjä ja kuinka itse toimia turvallisesti ja vastuullisesti internetissä ja sosiaalisessa mediassa. Tähän olennaisena osana tulisi kuulua esimerkiksi yksityisyysasetuksista, salasanoista ja epäsopevan ja jopa laittoman sisällön ilmiantamisesta ja kohtaamisesta huolehtiminen. (Glazzard, 2019.) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (POPS 2014, s. 23) on osana laaja-alaista osaamista määrätty tavoite pyrkimyksestä ohjata oppilasta käyttämään tieto- ja viestintäteknologiaa vastuullisesti ja turvallisesti eli koulut eivät voi jättää turvallisuusnäkökulmaa huomiotta. Mediakasvatuksella pyritäänkin siis edesauttamaan erilaisten mediasisältöjen tulkintaa ja tuottamista sekä tekemään oppilaiden mediavälineiden käytöstä monipuolista ja turvallista. (POPS, 2014, s. 114.) Tämän perusteella voidaan olettaa, että mediakasvatuksella on suuri rooli myös sosiaalisen median käytön valvomisessa ja opastuksessa.

Opetushallituksen linjaamissa osaamisalueissa perusopetuksen opetussuunnitelmassa on vuonna 2004 mainittu viestintä ja mediataito, ja uusimmassa vuonna 2014 käyttöön otetussa opetussuunnitelmassa laaja-alaisen osaamisen tavoitteina monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen (POPS, 2004; POPS, 2014). Nämä osaamisalueet pitävät sisällään digitaalisen teknologian ja median käytön opetuksessa, oppimisessa ja yhteiskunnallisissa asioissa (Rasi & Kangas, 2018, s. 19). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (POPS 2014, s. 23) tieto- ja viestintäteknologiseen osaamiseen sisältyy neljä osa-aluetta, jotka ovat käytännön taidot ja tuottaminen, vastuullinen ja turvallinen toiminta, tiedonhallinta sekä tutkiva ja luova työskentely ja viimeisimpänä vuorovaikutus ja verkostoituminen. Vastuullinen ja turvallinen mediakäyttäytyminen on mainittu opetussuunnitelmassa, joten voidaan olettaa, että sitä pidetään tärkeänä myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta.

Puhuttaessa yksittäisistä oppiaineista äidinkieli ja kuvataide on perinteisimmin liitetty mediakasvatukseen. Tämä on ymmärrettävää, sillä monia mediataidoiksi nähtyjä osa-alueita on luonnollista ja helppoa harjoittaa kyseisissä aineissa. Mediakasvatuksen edun kannalta mediakasvatusta yleisesti sekä etenkin kriittistä mediakasvatusta tulisi toteuttaa tasapuolisesti kaikissa oppiaineissa, ja ylittää oppiainerajoja sen monipuolisuuden ja tavoitettavuuden turvaamiseksi. (Herkman, 2007, s. 55–56.) Hobbs ja Moore (2013, s. 21) toteavatkin, että parhaassa tapauksessa monipuolinen teknologian ja median eri alustojen käyttö opetuksessa voi motivoida oppilaita, koska se luo yhteyden oppilaiden mediapainotteisen arjen ja koululaitoksen välille tuntuen luontevalta tavalta opiskella. Lasten ja nuorten oman populaarikulttuurin hyödyntäminen opetuksessa on tärkeää. Mediakasvatuksen voisi nähdä kouluissa olevan kasvatustehtävän ytimessä siitä syystä, että eri mediat ja teknologia kytkeytyvät ja edistävät tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta, hyvinvointia ja aktiivista toimijuutta ja oppimista (Rasi & Kangas, 2018, s. 13).

3 Sosiaalinen media ja mediakulttuuri

Media on latinankielisestä sanasta *medium* lähtöisin oleva termi, jolla tarkoitetaan laajasti ilmaisen tapaa ja sen sosiaalisia yhteyksiä (Kotilainen ym., 1999, s. 32). Nykyään median käsite on laajentunut koskemaan myös sosiaalista mediaa. Tässä tutkimuksessa sosiaalisesta mediasta puhuttaessa se tarkoittaa lähinnä juuri varhaisnuorten suosimia palveluita. Nykyään lapset ja nuoret elävät maailmassa, jossa pääsy eri medioihin ja niiden tarjoamiin alustoihin ja palveluihin on helpompaa kuin koskaan (Hobbs & Moore, 2013, s. 22). Mediakulttuuri on muuttunut huomattavasti; sosiaalinen media on ottanut suurta jalansijaa ja syrjäyttänyt perinteistä massamediaa, kuten lehtiä ja televisio-ohjelmia, etenkin nuorten keskuudessa.

Seuraavaksi tuon esille tämän tutkimuksen kannalta keskeisiä piirteitä mediakulttuurista ja etenkin sosiaalisesta mediasta käsitteenä. Tämän jälkeen etenen pohtimaan mediakulttuurin muutosta, varhaisnuoria sosiaalisen median käyttäjinä ja lopuksi vaaroja, jotka vaikuttavat sosiaalisen median turvalliseen käyttöön etenkin varhaisnuorten kohdalla.

3.1 Sosiaalinen media käsitteenä

Sosiaalinen media, sellaisena kun se tällä hetkellä käsitetään, viittaa digitaaliseen verkkoviestintään ja viestinnän monikanavaisuuteen ja -aistisuuteen, eli multimodaalisuuteen (Suominen, 2013, s. 17). Sosiaalinen media pohjautuu etenkin muutamiin kansainvälisiin suosikkipalveluihin, joiden idea perustuu sisältöjen jakamiseen sekä verkostojen tai yhteisöjen ylläpitoon (Merilampi, 2014, s.81; Suominen, 2013, s. 17). Nuorten keskuudessa suosituimpia palveluita ovat WhatsApp, YouTube, Instagram, Snapchat ja Spotify (SoMe ja nuoret 2019). Yllämainittujen verkostoitumispalveluiden ja nuorten suosimien palveluiden lisäksi sosiaalinen media käsittää myös blogit, erilaiset valokuva- ja videopalvelut, musiikinjakopalvelut sekä mikroblogit. Sosiaalisen median tunnuspiirteitä ovat alusta alkaen olleet sen nopea muuttuvuus sekä palveluiden määrän kasvu. Sosiaalisen median palveluiden määrästä ja niiden nopeasta kasvusta huolimatta osa näistä palveluista saavuttaa aina käyttäjien suosion. (Pönkä, 2014, s. 18, 31.)

Sosiaalisesta mediasta on vaikea saada selkeää kokonaiskuvaa. Sen alustat ja palvelut ovat monimuotoisia, kuten esimerkiksi YouTube on myös yhtä kuin joukkoviestintä, sillä siellä on mahdollista julkaista ja levittää sisältöjä valtavalle joukolle vastaanottajia. YouTubea ei kuitenkaan voida nähdä perinteisenä joukkoviestintävälineenä, koska siellä jokaisen käyttäjän on mahdollista samoissa määrin levittää ja kommentoida eri mediasisältöjä. Kun ajatellaan sosiaalisen median eri alustojen eroavaisuuksia, YouTubea voi kuitenkin nähdä erilaisena esimerkiksi Facebookiin verrattuna, jossa tarkoitus on jakaa asioita lähinnä vain omien sosiaalisten verkostojen kanssa. Yksi sosiaalisen median tunnuspiirre on myös eri alustojen lomittuvuus toisiinsa; Facebookissa on helppo jakaa julkinen YouTube-video omalle ystäväkunnalleen, mutta keskustella siitä yksityisesti Facebookin kommenttikentässä. (Seppänen & Väliaverronen, 2014, s. 38.)

Mäntymäki (2012, s. 20) tuo esiin mielenkiintoisen ajatuksen siitä, että nykymuotoiset sosiaalisen median palvelut antavan ihmisille alustan toteuttaa yhtä heidän perustarpeistaan, nähdyksi tulemistä. Kyselytutkimus suomalaisten nuorten sosiaalisen median suosituimmista palveluista tukee kuitenkin Mäntymäen (2012) väitettä. Suosituimpia palveluita olivat muun muassa YouTube, WhatsApp, Instagram ja Snapchat (SoMe ja nuoret 2019). Kaikki edellä mainitut palvelut pohjautuvat lähinnä omien kuvien tai videoiden jakamiseen, ja niiden julkaisuun voidaan katsoa vahvasti kuuluvan myös esimerkiksi tykkäysten tai seuraajien saaminen. Kaarakainen ja Saikkonen (2019, s. 25) toteavatkin, että vaikka nuoret eivät välttämättä pidä sosiaalisessa mediassa jakamista suoraan merkityksellisenä itselleen, ne ovat kuitenkin mielekästä ja tärkeääkin tekemistä laajemmassa kontekstissa; sosiaalisten suhteiden ylläpidossa.

3.2 Mediakulttuurin muutos ja uusi mediamaisema

Nykykulttuurissa media on merkittävässä asemassa. Mediakulttuurin määrittely ei ole yksioikoista, mutta kasvatuksen näkökulmasta oleellinen määritelmä sisältää välittyneen informaation määrän huiman kasvun. Lapsista ja nuorista puhuttaessa mediakulttuuri voidaan Suorannan (2003) mukaan ajatella ideologiana, joka viestii heille mitä ajatella, miten puhua tai toimia. Osaksi varhaisnuorten me-

diakulttuuria kuuluvat koulukasvatus ja joukkoviestintä. Joukkoviestinnästä puhuttaessa lapset ja nuoret ovat siinä sekä aktiivisia tuottajia että passiivisia vastaanottajia. Media nähdään viihdyttävänä mutta toisaalta se myös tarjoaa nuorille elementtejä maailmankuvan muodostamiseen, joten sen vaikutusta ei parane aliarvioida tai pitää merkityksettömänä. (Suoranta, 2003, s. 10–11.) Lapset ja nuoret tuleekin siis nähdä aktiivisina median vaikuttajina ja omanlaistaan kulttuuria luovina tekijöinä. He eivät ole pelkästään vaikutuksen kohteita (Kupiainen & Sintonen, 2009, s. 14). Sintonen (2018a, s. 91) toteaa, että lasten ja nuorten aktiivinen osallisuus ja toimijuus digitaalisessa kulttuurissa on mennyt osalta aikuisista ohi, joten lapset ja nuoret toimivat osassa tapauksista omillaan tai vertaisryhmän tuella uudessa mediakulttuurissa.

Nykyään mediamaisema on yltäkyläinen, ja siinä missä sata vuotta sitten ihmiset elivät ilman internetiä ja televisiota, tänä päivänä suomalainen käyttää eri medioita runsaat kahdeksan tuntia vuorokautta kohden. Tämä ei kuitenkaan tarkoita yhden tietyn laitteen tai sivuston käyttöä, vaan eri medioita käytetään samanaikaisesti. Mediamaiseman monipuolistuminen on vienyt aikaa muilta harrastuksilta, koska medioiden parissa vietetään niin runsaasti aikaa. (Seppänen & Väli-
verronen, 2014, s. 50–51.)

Nykyinen mahdollisuuksien mediakulttuuri tarjoaa itsensä toteuttamisen ja älyllisen luovuuden lisäksi myös kielteisiä ilmiöitä. Lapsista ja nuorista puhuttaessa tätä näkökulmaa ei voi unohtaa. Maailma on täynnä eri tavoin esitettyä informaatiota, ja sen tulva saattaa myös turruttaa, jos lapsilla ja nuorilla ei ole välineitä reagoida siihen. Digitaalinen mediakulttuuri, jossa olemme eläneet jo yli vuosikymmenen ajan, vaatii käyttäjältään aktiivista roolia; liittyi se sitten tuottamiseen, ajattelemiseen tai kriittisyyteen. (Kupiainen & Sintonen, 2009, s. 175.) Passiivisuus saattaa johtaa virheellisen ja väärän tiedon vastaanottamiseen, koska digitaalisen kulttuurin myötä lapsista ja nuorista on tullut tiedon tuottajia ja muokkajia siinä missä aikuisistakin (Sintonen, 2018b, s. 17).

Mediakulttuuri on muuttunut viime vuosina huimasti, ja sosiaalinen media on saanut isoa jalansijaa median alati muuttuvalla kentällä. Raution (2016) tutkimuksessa kuudesluokkalaiset tytöt käsittivätkin median lähinnä sosiaalisena mediana

eivätkä nykyaikuisten lapsuuden mediaympäristöt eli sanomalehdet, radio-ohjelmat ja DVD:t ole enää samanlaisessa suosiossa kuin esimerkiksi vielä 2000-luvun alussa (Pohjola & Johnson, 2009, s. 11). 20 vuotta on median kentällä pitkä aika.

Sosiaalisen median eli somen ensimmäisiä hetkiä on lähes mahdotonta määrittellä tarkasti. Pönkä (2014) toteaa, että nykyisen muodon saavuttamiseksi yksi ratkaiseva askel tapahtui kuitenkin vuonna 1991, jolloin www-sivut eli World Wide Web julkaistiin vapaaseen käyttöön. Käyttäjien väliseen vuorovaikutukseen ja keskusteluun perustuvia internetpalveluita on kuitenkin Suomessakin ollut jo esimerkiksi vuodesta 1988 lähtien, jolloin Jarkko Oikarinen kehitti IRC-viestintäpalvelun eli *irkin*. Uuden vuosituhaten alussa web yleisty huomattavasti, ja ensimmäinen todella suosittu sosiaalinen verkostopalvelu oli Friendster, joka julkaistiin käyttäjille vuonna 2002. Tätä seurasivat Myspace sekä Facebook, jolla oli syksyllä 2014 1,32 miljardia käyttäjää kuukaudessa. (Pönkä, 2014, s. 12–14.) Saarikosken (2013) mukaan vuonna 2004 sosiaalisten verkostopalveluiden käsite yleisty Suomessa, ja tätä käsitettä ahkerimmin lanseerasi IT-asiantuntija Kari A. Hintikka. Aiemmat keskusteluun perustuneet sovellukset nähtiinkin pohjana uusille sosiaalisille verkostopalveluille, kuten esimerkiksi LinkedInille. (Saarikoski, 2013, s. 52–53.)

2010-luvulta lähtien teknologian kehitys on ollut huimaa verrattuna aiempiin vuosikymmeniin; uudet laitteet ja sovellukset ovat lisänneet tiedon saatavuutta roimasti. Sosiaalinen media ja älylaitteet ovat muuttaneet lasten ja nuorten maailmaa huomattavasti, ja koulujen tehtävä on huomioida se omassa toiminnassaan. (Niemi, Vahtivuori-Hänninen, Aarnio & Kynäslahti, 2014, s. 71.) Tähkää (2018, s. 36) toteaa, että yksi mediakulttuurin määrittely pohjautuu erilaisten viestien luomisen, välittämisen ja vastaanottamisen mahdollistumiseen, ja tähän avainasemassa ovat olleet älypuhelinien määrän nousu, joka on mullistanut mediasisältöjen kulutuksen ja tuottamisen Suomessa. Suoranta (2003, s. 14) toteaa, että tietojen ja taitojen lisäksi niin koulussa kuin sen ulkopuolellakin tapahtuvassa kasvatustoiminnassa lapsille ja nuorille tarvitaan huolenpitoa ja välittämistä, sillä muuttuneessa ja moninaistuneessa mediakulttuurissa myös huolet ja

pelot ottavat sijaa. Lapsia on tärkeää kuunnella, etenkin jos heidän mediakulttuurinsa tuntuu itselle vieraalta.

3.3 Varhaisnuoret sosiaalisen median käyttäjinä

Lasten mediabarometri tutki suomalaisten neljäs- ja kuudesluokkalaisten mediankäyttöä viimeksi vuonna 2012 (Suoninen, 2013). Tutkimuksessa varhaisnuorilta kysyttiin, mitä he tekivät internetissä ollessaan ja mitkä sisällöt he mielsivät itselleen tärkeimmiksi. Tuloksissa selvisi heidän käyttävän internetiä säännöllisesti eniten videoklippien katseluun, sosiaalisen median palveluihin sekä peleihin. Samat sisällöt miellettiin itselle tärkeimmiksi. Sosiaalista mediaa käyttivät säännöllisesti tytöistä 60 % ja pojista 40 %, ja samankaltaisuus toistui myös tärkeimmäksi mielletävissä palveluissa: tytöistä 69 % ja pojista 45 % piti sosiaalista mediaa tärkeimpänä internetin sisältönä. Kaikista tutkimukseen osallistuneista varhaisnuorista sosiaalista mediaa käytti säännöllisesti 53 %, joista suurin osa oli kuudesluokkalaista tyttöjä. Kuudesluokkalaisista tytöistä jopa kolme neljäsosaa käytti sosiaalista mediaa usein. Varhaisnuorista suurella osalla oli profiili vanhemmille nuorille tai aikuisille suunnatussa yhteisöpalvelussa, kuten esimerkiksi Facebookissa. Facebookissa profiili oli 62 % kuudesluokkalaisista ja 18 % neljäsluokkalaisista, vaikka ikäraja kyseiseen palveluun on 13 vuotta. Facebook ja sen lisäksi myös YouTube tulivat esille myös tutkimukseen osallistuneiden suosikkisivuina. (Suoninen, 2013.)

Australialaisille varhaisnuorille tehdyssä kyselytutkimuksessa selvisi, että sosiaalisesta mediasta on tullut yhä tärkeämpi väline yhteydenpitoon ja myös itsensä ilmaisuun (Collin, 2015). Tutkimukseen osallistuneista lapsista ja nuorista puolet kokivat, että heidän oli helpompaa olla täysin oma itsensä verkossa kuin oikeassa elämässä, ja yksi viidestä 11–16-vuotiaasta uskalsi puhua siellä asioista, joista ei puhuisi kasvotusten (Collin, 2015, s. 19). Lilley (2014) Isossa-Britanniassa tekemässä tutkimuksessa selvitettiin 11–16-vuotiaiden nuorten sosiaalisen median käyttöä ja sitä, mitä he pitivät tärkeimpänä eri alustoiden käytössä. Yleisimpiä vastauksia olivat yhteydenpito ystäviin sekä se, että kaikki ystävätkin käyttivät. Sovelluksesta riippuen tärkeiksi ominaisuuksiksi muotoutuivat myös pelien pelaaminen, valokuvien katsominen ja jakaminen sekä myös tunne siitä, että sai

osakseen ymmärrystä saman henkisiltä ihmisiltä. (Collin, 2015, s. 20.) Suomen tulokset nuorten sosiaalisen median käytön syistä ovat samankaltaiset, sillä yhteydenpito ystäviin sekä somen käytön muodostuminen tavaksi olivat suurimmat syyt siihen, miksi nuoret viihtyivät somessa (Merikivi ym., 2016; SoMe ja nuoret 2019).

Suomessa nuorten ja nuorten aikuisten sosiaalisen median käyttöä tutkittiin vuonna 2019 (SoMe ja nuoret 2019). Kyselyn perusteella suurin osa vastaajista, 92 %, käytti somea sisältöjen lukemiseen, selaamiseen ja tykkäämiseen. 78 % vastaajista kuunteli musiikkia somen eri palveluiden välityksellä, ja 63 % käytti palveluita tietääkseen, mitä ystävät tekevät. Suurin osa, 89 %, tutkimukseen osallistuneista käytti WhatsAppia ja seuraavaksi suosituimpia sovelluksia YouTubea käytti 88 % ja Instagramia 79 % vastanneista. (SoMe ja nuoret, 2019.) Sosiaalisen median eri palveluiden suosio on selkeästi yhteydessä siihen, mitä varten somea milloinkin käytetään. Herkman (2007, s. 191) onkin kuvannut varhaisnuoria median kuluttajina siten, että keskiössä ovat yhteisöllisyys, vuorovaikutusellisuus ja henkilökohtainen viestintä. Sosiaalisen median suosio lasten ja nuorten keskuudessa onkin selitettävissä esimerkiksi tutkimustuloksilla siitä, mitä asioita he kokevat tärkeiksi median käytössä (Collin, 2015; Merikivi ym., 2016; SoMe ja nuoret, 2019). Tämän vuoksi median käyttöä on mielekästä tutkia juuri peruskouluikäisillä lapsilla ja nuorilla, koska käyttötavat tuntuvat olevan hyvin selkeitä heidän keskuudessaan.

Suomalaiseen mediatutkimukseen vuonna 2011 osallistuneet 11- ja 14-vuotiaat nuoret hallitsivat sisällöntuotannon eri alustoilla, ja suurin osa heistä julkaisi omia sisältöjään verkossa. Julkaistavat sisällöt olivat lähinnä kuvien ja statuspäivitysten lisäämistä ja ystävien julkaisemien sisältöjen kommentointia. Nuorten omien sisältöjen päätymistä verkkoon rajoittivat kuitenkin muutamat tekijät, kuten esimerkiksi yksityisyyden suojeleminen, riittämättömiksi koetut sisällöntuotannon taidot ja muiden käyttäjien kritiikki omia julkaisuja kohtaan. (Uusitalo, Vehmas & Kupiainen, 2011.) *SoMe ja nuoret* (2016; 2019) -tutkimuksiin osallistuneet suomalaiset nuoret olivatkin sitä mieltä, että sosiaalisen median käyttöä tulisi opettaa

joko kotona tai koulussa. Vuonna 2016 opetusta puoltavien joukko oli vähäisempi, 71 % vastanneista, ja vuonna 2019 toteutetun kyselyn mukaan opetusta haluaisi saada 69 %. (SoMe ja nuoret, 2016; SoMe ja nuoret, 2019.)

SoMe ja nuoret 2016 -kyselytutkimukseen osallistuneista nuorista 95 % käytti sosiaalista mediaa älypuhelimella. (SoMe ja nuoret, 2016.) Muutamassa vuodessa älypuhelimien käytön määrä on kasvanut entisestään, sillä vuonna 2019 nuorista yli 97 % käytti sosiaalisen median palveluita mobiililaitteella. (SoMe ja nuoret, 2019). Vuonna 2016 Suomessa tehdyn vapaa-aikatutkimuksen mukaan vapaaajalla 10–14-vuotiaista varhaisnuorista älypuhelimia käytti 43 % monta kertaa päivässä ja 48 % päivittäin. Määrät ovat suuria ja älypuhelin näyttäytyykin hallitsevana laitteena varhaisnuorten median käytössä. Tutkittaessa sitä, mitä nämä monta kertaa päivässä tai päivittäin älypuhelimiaan käyttävät varhaisnuoret puhelimellaan tekevät, nousee suurimmaksi osa-alueeksi internetin käyttö, jota 12–13-vuotiaista käyttää liki 90 %, ja 14–15-vuotiaisiin mentäessä lähes 100 %. (Merikivi, Myllyniemi & Salasuo, 2016, s. 20, 22.)

Käytännössä katsoen varhaisnuoret ovat siis jatkuvasti läsnä verkossa, koska älypuhelin kulkee helposti mukana harrastuksissa, koulumatkoilla ja etenkin vapaaajalla kotona ollessa. Kadulla kävellessä näkee koululaisia älypuhelimet kädessä ja katse niihin liimattuina, ja bussissa oman pysäkkinsä ohi ajavia ihmisiä tabletti tai puhelin sylissään. Merikiven ym. (2016) esittelemässä tutkimuksessa 43 % siihen osallistuneista lapsista ja nuorista piti jotain median käyttötapaa niin tärkeänä, että teki sitä lähes aina ja piti sitä itselleen hyvin merkittävänä vapaaajan viettotapana. Kuitenkaan lapsilta ja nuorilta itseltään kysyttäessä vain 17 % oli sitä mieltä, että käyttäisi mediaa liikaa ja 81 % taas ajatteli käyttävänsä mediaa sopivasti. Ristiriitaa tutkimustuloksista on löydettävissä siitä, että saman tutkimuksen tulosten mukaan suurin osa niistä varhaisnuorista, jotka pitivät omaa median käyttöään kohtuullisena, raportoivat kuitenkin ikätovereiden käyttävän mediaa liikaa. 12–15-vuotiaista varhaisnuorista noin 60–70 % oli sitä mieltä, että ikäisensä käyttäisivät mediaa liian paljon. (Merikivi ym., 2016, s. 33–34, 36.) Tässä pohdittavaksi tulee se, mikä kenenkin mielestä on liikaa ja onko yhteiskunta ja ilmapiiri hyväksyvämpi median käytölle nykyään kuin mitä se ehkä aiemmin on ollut.

3.4 Sosiaalisen median riskit

Turvallisuusnäkökulmia sosiaalisen median käytössä varhaisnuorten silmin on sivunnut Iina Rautio pro gradu -tutkielmassaan vuonna 2016. Hän toteaa, kuinka kuudesluokkalaisten näkökulmasta "turvallisuuteen liittyivät vahvasti sosiaalisen median palveluiden ikärajat, yksityisyys, muiden ihmisten luotettavuus eri palveluissa sekä se, millaisia kuvia itsestään kannattaa julkaista" (Rautio, 2016). Käsitteelin itse omassa kandidaatintutkielmassani esimerkiksi yksityisyyttä, salaisuuksia, ikärajoja ja nettiriippuvuutta turvallisuuden ja sosiaalisen median näkökulmasta. Näille yllämainituille teemoille vahvistusta tuo myös O'Keeffen ja Clarke-Pearsonin (2011) määrittely: "Sosiaalisen median käytön riskit voi jakaa kolmeen eri osa-alueeseen: epäsoviviin sisältöihin, verkon yksityisyysasioiden ymmärtämättömyyteen ja ulkopuolisilta tahoilta tulevaan epäsovivaan mainontaan". Teemoiksi nousivat edeltävien tutkimusten perusteella yksityisyys (millaisia kuvia kannattaa julkaista itsestä/ mitä kannattaa jakaa itsestä ja muiden ihmisten luotettavuus), haitalliset sisällöt ja kiusaaminen.

Yhdysvaltalaiset mediatutkijat Hobbs ja Moore (2013, s. 22) nostavatkin esiin riskejä liittyen uuteen mediakulttuuriin ja siellä toimimiseen lasten ja nuorten näkökulmasta. Nämä riskit ovat väkivaltainen ja loukkaava sisältö, manipuloiva mainonta, virheellinen tieto, seksuaaliset ja rasistiset sisällöt, tuntemattomien ja haitallisten ihmisten tapaaminen, yksityisyyteen liittyvät ongelmat, nettikiusaaminen, uhkapelit ja laittomien sisältöjen lataaminen. Näistä riskeistä keskusteltiin myös kuudesluokkalaisille suomalaisille varhaisnuorille tehdyssä haastattelututkimuksessa liittyen sosiaaliseen mediaan ja sieltä tuleviin ulkonäköpaineisiin. Heiltä esiin nousivat turvallisuuteen liittyvissä asioissa ikärajat ja niiden noudattaminen, yksityisyysasiat, muiden ihmisten luotettavuus palveluissa sekä se, millaisia kuvia itsestään kannattaa sosiaalisessa mediassa julkaista. (Rautio, 2016.) Sosiaalisen median riskit ovat siis nähtävissä ja ovat yhteneväisiä esimerkiksi juuri Suomessa ja Yhdysvalloissa. Median ongelmakäyttö, vihapuhe, nettikiusaaminen ja haitalliset mediasisällöt haastavatkin opettajia ja kasvattajia ympäri maailmaa (Rasi & Kangas, 2018, s. 14).

Sosiaalisen median käyttö voi pahimmillaan vaikuttaa lasten ja nuorten henkiseen hyvinvointiin kokonaisvaltaisemmin kuin aiemmin on ehkä ajateltu. Se voi aiheuttaa ahdistusta, masennusta, ulkonäköpaineita ja pahimmillaan jopa itsensä vahingoittamista. Esimerkiksi vuonna 2017 Isossa-Britanniassa uutisoitiin 14-vuotiaan tytön tehneen itsemurhan. Yksi syy tähän olivat Instagramista löydetty äärimmäisen haitalliset kuvat, joiden ahdistava sisältö ohjasi muun muassa itsensä vahingoittamiseen. (Glazzar, 2019.) Lilley (2014) Isossa-Britanniassa tekemän tutkimuksen mukaan varhaisnuorten mielestä sosiaalisessa mediassa vastenmielisimmät ja vaikeimmat asiat olivatkin mainosten ja liikkakäytön vaaran ohella muiden ihmisten ilkeys, nettikiusaaminen, epämiellyttävien asioiden näkeminen ja tuntemattomat ihmiset (Collin, 2015, s. 20).

Sosiaalinen media kuitenkin on ja tulee olemaan arkipäivää myös tulevaisuudessa, eikä sen käytön kieltäminen ole toimiva ratkaisu pidemmällä aikavälillä. Lapsia ja nuoria on ohjattava käyttämään sitä turvallisesti ja suhtautumaan oikein näkemiinsä ahdistaviin ja epäsoviviin sisältöihin.

Yksityisyys

Yksityisen ja julkisen rajojen voidaan katsoa hämärtyneen sosiaalisen median myötä. Sen avulla pidetään yhteyttä jo olemassa oleviin ystäviin, ja sen lisäksi sosiaalisesta mediasta on tullut paikka esimerkiksi uusien ystävien ja tuttavien hankkimiselle. Tämä aiheuttaa eri alustoilla olevien profiileiden kohdalla sen, että sosiaalisten suhteiden laajentuessa myös yksityishenkilöiden profiileista tulee enemmän tai vähemmän julkisia. Liittyessä aina uudelle sosiaalisen median alustalle täytetään joka kerta uudelleen omat, usein hyvinkin yksityiskohtaiset tiedot ja hyväksytään niiden luovuttaminen niin kyseessä olevalle verkkoyhteisölle kuin yleensä myös kolmansille osapuolille, esimerkiksi mainostajille. Vapaasti saatavilla oleva tieto ja sosiaalisen median palvelut johtavat enenevässä määrin toisilleen tuntemattomien ihmisten kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen. Näin ollen ensin vain omille ystäville ja sosiaalisille yhteisöille tarkoitetut tiedot ja kuvat saattavat pian levitä myös muille sivustoille sekä mahdollisesti väärille ihmisille nähtäväksi. Yksityiseksi miellettyjä tietoja saatetaan täten käyttää joko vahingossa tai tietoisesti väärin tarkoituksiin. (Seppänen & Väliaverronen, 2014, s. 46–47; Tamminen, Lehmuskallio & Johnson, 2011, s. 233, 235.)

Nykyinen moderni yhteiskunta ja sen tuoma modernisaation luomien asioiden virta on omiaan siihen, että ennen ihmisen yksityisasiaksi luetut asiat, kuten perhe, läheiset sosiaaliset suhteet ja yksityiselämä ylipäättään, ovat nykyään julkisia. Seppäsen ja Väliwerrosen (2014) mukaan julkiseen elämään on aiemmin ajateltu kuuluvaksi ihmisten yhteiset asiat, kuten kulttuuri ja politiikka. Ylipäättään moderni yhteiskunta on nykyään helppo nähdä julkisuuden alueena, jossa vuorovaikutuksen mahdollistaa nykyään Internet ja siinä toimivat mediat. Sosiaalinen media on muuttanut julkisuuden ja yksityisyyden käsitystä merkittävästi. Facebookissa on mahdollista merkitä omat perheenjäsenet muiden nähtäväksi tai ilmoittaa uudesta seurustelusuhteesta, LinkedInissä voi kertoa kaikille työpäikasta, koulutuksesta ja työnkuvasta ja Instagramissa jakaa kuvia kesämökiltä ja parhaista ystävistä. Näin voitaisiin siis todeta, että julkisuus osaltaan myös ylläpitää ja rikastuttaa sosiaalista vuorovaikutusta. (Seppänen & Väliwerrosen, 2014, s. 72.)

Vuonna 2013 Australiassa tehdyssä tutkimuksessa havaittiin, että 38 % 14–15-vuotiaista ja 23 % 12–13-vuotiaista oli lisännyt ystäväkseen sosiaalisessa mediassa ihmisiä, joita ei ollut koskaan tavannut kasvotusten. Näistä varhaisnuorista 9–20 % meni tapaamaan tällaista nettituttua oikeassa elämässä, mutta heistä kuitenkin suurin osa oli nuorille tuttuja esimerkiksi kaverin kautta. 5–7 % nuorista kävi kuitenkin tapaamassa myös ihmisiä, joita kukaan lähipiiristä ei tuntenut tai ollut koskaan tavannut. (Collin, 2015, s. 18.) Suomessa luvut nettituttujen määrästä 9–16-vuotiaiden keskuudessa olivat suuret: jopa puolet EU Kids Online -tutkimukseen osallistuneista varhaisnuorista totesi olleensa verkossa yhteydessä sellaisten ihmisten kanssa, joita eivät olleet tavanneet kasvotusten. Heistä 6 % kertoi tavanneensa kasvotusten ihmisen, jota kukaan kaveri tai muu tuttu ei ollut koskaan nähnyt. (Kupiainen, 2013.) Yksityisyysasetuksia on sosiaalisen median eri alustoilla suhteellisen helppo muokata, mutta kuten yllä olevat tutkimukset osoittavat, se ei auta, jos varhaisnuoret hyväksyvät kontakteikseen tai ystävikseen myös täysin tuntemattomia ihmisiä. Livingstone (2014, s. 284) toteaaakin, että liian usein lapsille ja nuorille tarjotaan vain hyvin yksinkertaisia keinoja oman turvallisuuden ja yksityisyyden suojaamiseksi, kuten omien sosiaalisen median profiilien pitämistä yksityisenä. Tämän jälkeen heidän odotetaan oppivan lineaarisesti lisää riskeiltä suojautumisen taitoja.

Haitalliset sisällöt

Varhaisnuoret voivat joutua kohtaamaan internetissä ja sosiaalisen median eri alustoilla moninaisia sisältöjä, jotka voidaan luokitella haitallisiksi ja nuoren kehitykselle sopimattomiksi. Tällaisia sisältöjä voivat muun muassa olla syömishäiriöitä ihannoivat Pro-ana -sivustot, erilaiset itsemurhaan ja kuolemaan liittyvät sivut sekä vihapuheeseen ja radikalisoitumiseen yllyttävät alustat. Tämän lisäksi esimerkiksi pornografiaa sisältävät sivut ja alustat voivat herättää liian nuorissa hämmennystä ja ahdistusta sekä luoda epärealistisia ja haitallisia mielikuvia itsestä ja ihmissuhteista. (Collin, 2015, s. 33.)

Myös Kupiainen (2013) mainitsee lapsia ja nuoria netissä haittaaviksi sisällöiksi pornografian. Vuonna 2013 toteutetun EU Kids Online -tutkimuksen mukaan suomalaisista tutkimukseen osallistuneista lapsista 29 % oli nähnyt netissä alastomuutta tai seksiä joko kuvina, piirroksina tai videoina. Heistä 20 % vaivasi näkemänsä materiaali. Pornografisen materiaalin lisäksi väkivaltasivut ja eläinräkäykseen liittyvät sivustot ja materiaalit olivat osallistuneiden mielestä vastenmielisiä ja sellaisia, mihin ei haluaisi törmätä jatkossa. (Kupiainen, 2013, s. 11–12.)

Viime vuosina on uutisoitu myös sosiaalisen median eri kanavissa ja netissä pyörineistä lasten ja nuorten pelotteluun tarkoitetuista haasteista. Kyseisistä ilmiöistä eniten mediahuomiota saaneet olivat itsemurhapeliksikin kutsuttu Blue Whale (Adeane, 2019) ja Momo-haasteeksi nimetty nettihuijaus (Kärkkäinen, 2019). Blue Whale pohjautuu erilaisiin itsensä vahingoittamiseen liittyviin tehtäviin, joista muutamia venäjältä englanniksi käännettyjä olivat muun muassa viiltely, talon katolla seisominen tai junaraiteilla kävely (Dwilson, 2018). Instagram reagoi kuitenkin nopeasti haasteeseen liittyviin aihetunnisteisiin. Aihetunnisteella tehdyt haut ohjattiin automaattisesti sisältöjen haitallisuudesta varoittavaan viestiin ja tarjottiin linkkiä sivustolle, josta oli mahdollista saada apua pahaan oloon. Momo-haasteessa WhatsAppin kautta levitettiin pelottavia kuvia ja muuta materiaalia, mitkä saattoivat järkyttää varsinkin lapsia ja nuoria. Pelin todenperäisyydestä tai aloittajasta ei ole tietoa, mutta kuten muissakin sosiaalisessa mediassa liikkuvissa haasteissa, myös Momo lähti leviämään saamansa huomion kautta, kun useat eri ihmiset alkoivat esiintymään Momona. (Kärkkäinen, 2019.)

Kiusaaminen

Yksi julkisuudessa ja mediassa eniten huomiota saaneista nettiriskeistä on verkossa ja etenkin lasten ja nuorten kohdalla sosiaalisen median alustoilla tapahtuva kiusaaminen. Kupiaisen (2013) mukaan erona esimerkiksi kouluissa tai harrastuksissa tapahtuvaan kiusaamiseen on vieraiden ja omasta lähipiiristä ulkopuolisten anonyymien läsnäolo (Kupiainen, 2013, s. 11). Suomalaisissa kyselytutkimuksissa *SoMe ja nuoret* (2016, 2019) kartoitettiin vuosina 2016 ja 2019 sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa kiusaamista. Vastanneista vajaa 25 % kertoi kokeneensa jonkinasteista kiusaamista jollain sosiaalisen median alustalla, ja kasvua vuoden 2016 tuloksiin oli noin 10 %. Kuitenkin edelleen vain kaksi prosenttia tunnusti kiusanneensa toista, mutta yli puolet, 60 % tutkimukseen osallistuneista, oli törmännyt sosiaalisessa mediassa toisen kiusaamiseen. Tulokset ovat huolestuttavia, ja herää kysymys, vähätelläänkö sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa kiusaamista tai pidetäänkö sitä hyväksyttävämpänä kuin perinteistä, kasvokkain tapahtuvaa kiusaamista. Livingstone (2014, s. 385) on esittänyt sosiaalisessa mediassa tapahtuvalle kiusaamiselle syyksi sen, että nuoret eivät ymmärrä todellisuutta ja vaikuttavuutta kirjoitettujen sanojen ja loukkausten takana niin hyvin kuin mahdollisesti kasvokkain tapahtuvassa kiusaamisessa. Tulokset puhuvatkin puolestaan; vastaajista jopa 90 % piti somessa tapahtuvaa kiusaamista helpompana kuin arkielämässä ja 85 % mielestä somessa on esimerkiksi anonyymiteetin tai nimimerkin mahdollistamassa suojassa matalampi kynnyks loukata ja ärsyttää toista (SoMe ja nuoret, 2019).

Sosiaalisessa mediassa tapahtuvan kiusaamisen määrittely on hankalaa sen moninaisten muotojen ja metodien takia, minkä erilaiset alustat ja teknologiset välineet mahdollistavat. Kowalski, Limber ja Agatston (2012) määrittävät, että netti-kiusaaminen on oikea termi puhuttaessa alaikäisistä ja heidän välillään tapahtuvasta toiminnasta, kuten tässä tutkimuksessa, ja muita termejä ovat tapauksesta riippuen myös nettihäirintä ja nettivainoaminen. Internetin turvallisuusasioihin erikoistunut lakimies Aftab (2011) jakaa verkossa tapahtuvan kiusaamisen suoraan, epäsuoraan ja välilliseen kiusaamiseen. Suoraa kiusaamista voi olla esimerkiksi loukkaavien yksityisviestien lähettäminen suoraan kiusatulle ja välillisestä kiusaamisesta taas toisten avustaminen kiusaamiseen, esimerkiksi kiusan tekeminen

jonkun toisen nimellä tai nimimerkillä. Välillinen kiusaaminen sisältää myös tunkeutumisen tietojärjestelmiin, kuten esimerkiksi toisen henkilön tilille murtautumisen jossain sosiaalisen median palvelussa sekä epäsopivien ja haitallisten viestien jakamisen toisen nimissä. (Kowalski ym., 2012, s. 59–60.)

Sosiaalisessa mediassa ja verkossa tapahtuvan kiusaamisen eri muodoista Huhtala (2013, s. 45) on maininnut pilkkaavat viestit ja kommentit, juoruilun ja henkilökohtaisten tietojen levittämisen, valokuvien manipuloinnin ja levittämisen, toisen nimellä esiintymisen, salasanojen huijaamisen, eristämisen virtuaalisista ryhmistä ja uhkailevien viestien lähettämisen. Kowalski ym. (2012, s. 62–64, 67–69) ovat määritelleet Huhtalan (2013) mainitsevien muotojen lisäksi verkkokiusaamiseksi myös häirinnän, mustamaalaamisen, imitoinnin, vainoamisen sekä seksuaalissävytteisten viestien ja kuvien lähettelyn.

4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tarkoituksena on kuvata, analysoida ja tulkita sosiaalisen median käytön riskejä varhaisnuorten näkökulmista. Sen lisäksi tarkoituksena on luoda ymmärrystä siitä, miten sosiaalisen median riskit näkyvät varhaisnuorten sosiaalisen median käytössä ja arjessa, sekä siitä, mikä on koulun rooli varhaisnuorten ohjeistamisessa turvalliseen somen käyttöön. Tämän pohjalta tutkimustehtävän toteuttamiseen muotoutuivat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Millaisia riskejä varhaisnuoret tunnistavat sosiaalisen median käytössä?
2. Millä tavoin koulu ohjaa varhaisnuoria sosiaalisen median turvalliseen käyttöön?
3. Miten kriittisyys näkyy varhaisnuorten sosiaalisen median käytössä?

Ensimmäinen kysymys liittyy varhaisnuorten omiin ajatuksiin ja kokemuksiin siitä, millaisia riskejä he itse kokevat kohtaavansa somessa ja tunnistavatko he niitä. Toisen tutkimuskysymyksen avulla tarkastelen mahdollista koulun roolia ja vaikutusta varhaisnuorten sosiaalisen median käytön turvallisuuteen. Viimeisellä kysymyksellä selvitän, miten mahdollinen opittu kriittisyys näkyy varhaisnuorten sosiaalisen median käytössä. Hain tutkimuskysymyksiin vastauksia haastatteluiden avulla.

5 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa esittelen sitä, miten olen tutkimukseni toteuttanut. Aloitan esittelemällä tutkimusasetelman ja tämän jälkeen paneudun tarkemmin tutkimuksen kohteeseen. Lopuksi kuvailen aineistoa ja niitä menetelmiä, joilla aineisto on hankittu ja analysoitu.

5.1 Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu

Valitsin tutkimusstrategiakseni laadullisen tutkimuksen, sillä sosiaalisen median käytön riskit ovat suhteellisen vähän tutkittu näkökulma sosiaalisen median tutkimuksessa, eikä niiden yhteydestä etenäkään varhaisnuoriin ole Suomessa vielä paljoa tutkimustietoa. Kiviniemen (2018, s. 65) mukaan laadullista tutkimusta kuvaa tutkimuksen kohderyhmälle ominaisen ajattelutavan tavoittelu ja ne yksilölliset merkitykset, joita tutkittavat ilmiölle antavat. Tässä tapauksessa ilmiönä on sosiaalisen median käytön riskit ja niiden tunnistaminen. Varhaisnuoret ja nuoret ylipäättään ovat aktiivisia sosiaalisen median käyttäjiä, kuten olen aiemmin tässä tutkimuksessa tuonut esille. Tämän takia päätin haastatella pienryhmissä viidesluokkalaisia varhaisnuoria, jotka käyttävät sosiaalista mediaa arjessaan. Hirsjärvi ja Hurme (2008, s. 34) sekä Tuomi ja Sarajärvi (2018, s. 71) toteavatkin haastattelun olevan yksi useimmin käytetyistä aineistonkeruumenetelmistä laadullisessa tutkimuksessa.

Valitsin menetelmäksi teemahaastattelun. Oleellista teemahaastattelulle Hirsjärven ja Hurmeen (2008, s. 48) mukaan on haastattelun eteneminen keskeisten teemojen, ei yksityiskohtaisten kysymysten, varassa. Isoja teemoja tekemässäni haastattelurungossa oli kolme: sosiaalinen media, koulu (sisältäen mediakasvatuksen) sekä sosiaalisen median käytön riskit. Teemojen tuleekin olla riittävän laajoja, jotta tutkittavaan ilmiöön liittyvät moninaiset käsitykset pääsevät tarkoituksenmukaisesti esiin (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 67). Muokkasin haastattelurunkoa ja sen kysymyksiä vielä pro gradu -seminaarissa tulleiden kommenttien perusteella. Lopulta pääteemojen alla oli pienempiä, tutkimuskysymyksiin yksityiskohtaisemmin liittyviä teemoja, joiden alla taas oli muutamia valmiita tutkimuskysymyksiä. Tämän tutkimuksen teemahaastattelurunkoon olin siis miettinyt

muutamia tarkkoja kysymyksiä valmiiksi, koska ensimmäistä tutkimusta tekevänä ajattelin sen helpottavan haastatteluiden etenemistä ja tutkimusaiheen kannalta merkityksellisen tiedon saamista.

Kuten puolistrukturoituun haastatteluun Hirsjärven ja Hurmeen (2008, s. 48) mukaan kuuluu, teema-alueet olivat kaikille haastateltaville samat, mutta kysymykset ja niiden muodot vaihtelivat ryhmissä muodostuneiden keskusteluiden ja vastausten mukaan. Haastattelu onkin menetelmänä joustava, mikä mahdollistaa esimerkiksi juuri kysymysten esittämisen kulloinkin halutussa järjestyksessä sekä niiden tarkentamisen haastattelun aikana, jos tutkija katsoo sen tarpeelliseksi (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 73).

5.2 Tutkimuksen kohde

Tutkimuksen kohteena olivat sosiaalista mediaa käyttävät varhaisnuoret, tässä tapauksessa viidesluokkalaiset. Otin yhteyttä minulle ennestään tuttuun luokkaan, jossa olin ollut aiemmin tekemässä opetusharjoittelun. Sovin haastattelusta ensin luokanlehtorin kanssa, minkä jälkeen opettaja lähetti haastattelutiedotteen (ks. liite 1) oppilaiden perheille. Kyseisessä koulussa ja luokassa tutkimusluvut olivat jo valmiiksi kunnossa, mikä nopeutti huomattavasti haastattelujen toteuttamista. Kenenkään perhe ei kieltänyt osallistumista haastatteluun, joten tutkimuksen kohteeksi muodostui lähes kaikki haastattelupäivänä paikalla olleet viidesluokkalaiset. Ainoastaan yksi oppilas ei halunnut osallistua haastatteluun, ja koska halusin haastattelun perustuvan vapaaehtoisuuteen, kyseinen oppilas sai olla osallistumatta.

Tein tietoisien päätöksen siitä, että en etukäteen kartoittaisi haastateltavien oppilaiden somen käyttöä, vaan kaikki halukkaat saisivat osallistua tutkimukseen. Kohderyhmäksi muodostui siis pääkaupunkiseudulla sijaitsevan alakoulun viidesluokka. 21 haastateltavasta muodostettiin seitsemän pienryhmää. Kaikki pienryhmähaastattelut toteutettiin maaliskuussa 2020. Haastattelupaikaksi valikoitui koulu, mikä on Hirsjärven ja Hurmeen (2008) mukaan oppilaita haastatel-

lessa tavallista. Myös ajankäytön ja käytännön järjestelyiden, kuten tilojen löytämisen, kannalta koulu osoittautui järkevimmäksi haastattelupaikaksi. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 74.)

Mahdollisimman turvallisen ja luontevan ilmapiirin saamiseksi annoin haastatteluvien itse valita pienryhmänsä, joissa haastattelu toteutettiin. Kaikki oppilaat olivat samalta luokalta eli tuttuja toisilleen. Pienryhmät olivat kolmen oppilaan kokoisia. Löfströmin (2011) mukaan lapsia tai nuoria tutkittaessa ryhmähaastattelun etu on siinä, että tilanteesta tulee usein keskustelunomaisempi, ja se antaa osallistujille mahdollisuuden valita, milloin haluaa kertoa enemmän ajatuksistaan ja milloin taas ei. Tämä nähdään valttikorttina etenkin silloin, kun tutkimusaihe on osittain tai kokonaan arkaluontoinen. (Löfström, 2011, s. 84.) Myös Hirsjärvi ja Hurme (2008, s. 63) mainitsevat ryhmähaastattelun etuna etenkin lapsia haastatellessa sen, että se tukee myös arkojen ja ujojen yksilöiden osallistumista. Vaikka haastattelussa osa teemoista oli enemmän yleisellä tasolla, esimerkiksi koulun toimintaan liittyvät asiat, saattoivat esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan kiusaamiseen tai yksityisyyteen liittyvät aiheet olla henkilökohtaisia ja arkaluontoisiaakin.

Ryhmäkeskusteluissa olennaista on myös se, että osallistujat voivat kommunikoida toistensa kanssa haastattelun aikana, mikä taas voi johtaa uusiin aiheisiin tai joidenkin näkökulmien korostumiseen (Pietilä, 2010, s. 182). Tämän takia koin puolistrukturoidun teemahaastattelun osuvaksi menetelmävalinnaksi viidesluokkalaisten ryhmähaastattelutilanteeseen, jossa kysymyksiä ei tule käydä läpi järjestyksessä vaan syntyneen keskustelun ohjaamana toisten ryhmien kanssa voidaan paneutua syvemmin eri aiheisiin kuin toisten.

5.3 Aineiston koonnin menetelmät

Menetelmänä ryhmähaastattelu sopii Hirsjärven ja Hurmeen (2013, s. 61) mukaan etenkin sellaisiin tutkimuksiin, joissa pyritään saamaan tietoa esimerkiksi haastateltavien sosiaalisesta ympäristöstä. Sosiaalisen median voisi katsoa olevan varhaisnuorille sosiaalinen ympäristö, missä he viettävät paljon aikaa. Sosiaalista mediaa onkin kuvattu niin sanottuna kolmantena tilana. Tämä tarkoittaa,

että some voidaan nähdä kodista (ensimmäinen tila) ja työstä tai koulusta (toinen tila) ulkopuolisena virtuaalisena tilana, jossa viettää aikaa mikä taas mahdollistaa sosiaalisen kanssakäymisen siinä missä fyysisetkin tilat. (Kaarakainen & Saikkonen, 2019.) Haastattelut toteutettiin teemahaastattelurunkoa apuna käyttäen (ks. liite 2), ja tutkimuksen teemat pohjautuivat tutkimuskysymyksiin ja täten tutkimuksen tavoitteisiin. Kaikki haastattelut myös äänitettiin.

Ennen varsinaista haastattelua käytin hetken siihen, että esittelin itseni koko luokalle ja painotin tutkimuksen anonymiteettia sekä sitä, että haastateltavien ei tarvitsisi vastata mihinkään, mihin eivät itse haluaisi. Kerroin myös, että minulle saisi vastata kahden kesken haastattelun jälkeen joihinkin kysymyksiin, jos se tuntuisi mukavammalta ja haastateltava niin haluaisi. Kukaan ei kuitenkaan haastattelujen jälkeen tullut lisäämään mitään kahden kesken.

Haastattelut alkoivat yleisellä osiolla, jossa näytin haastateltaville eri sosiaalisen median sovellusten kuvia (ks. liite 3) ja kysyin heiltä, tunnistavatko he, mitä kuvat esittävät. Sovellusten kuvat oli otettu mukaan sekä keskustelun herättämiseksi. Kysyin myös alustukseksi, mitä sosiaalinen media heidän mielestään on tai miten he sen käsittävät itse. Seuraavaksi käsiteltiin sosiaaliseen mediaan liittyviä yleisempiä kysymyksiä, mikä oli luonteva jatkumo alustuksen herättämiin ajatuksiin. Toisessa vaiheessa puhuttiin koulusta ja mediakasvatuksesta ja kolmannessa vaiheessa käsiteltiin sosiaalisen median riskejä kiusaamisen, haitallisten sisältöjen ja yksityisyyden näkökulmasta. Teemojen voisi siis katsoa edenneen yleisemmistä kysymyksistä kohti henkilökohtaisempia kysymyksiä. Haastattelut noudattivat pääosin tätä rakennetta, mutta muutamien ryhmien kanssa saatettiin ottaa keskustelun ohjaamana kysymyksiä esimerkiksi sosiaalisen median käytön riskeistä heti sosiaalisen median yleisen osuuden perään, koska siihen liittyviä asioita nousi esiin ja niistä oli luonteva jatkaa. Haastattelut kestivät keskimäärin 15–20 minuuttia.

Toiset ryhmät vastasivat monipuolisesti kysymyksiini ja haastattelu oli hyvin keskustelunomaista, mutta osa ryhmistä oli hiljaisempia ja vaativat enemmän ohjaamista eli nämä tilanteet olivat selkeästi haastattelunomaisempia. Kokonaisuudessaan haastattelut sujuivat kuitenkin hyvin ja tutkijana koin, että haastateltavat

pitivät aiheuttani tärkeänä ja mielenkiintoisena. Jokainen haastattelukerta tuntui menevän edellistä paremmin, koska oma toimimiseni haastattelijana tuli luontevammaksi ja osasin esimerkiksi antaa enemmän aikaa haastateltavien omalle miettimiselle.

Haastatteluiden jälkeen aloin heti litteroida vastauksia kirjalliseen muotoon ja muutin jo litterointivaiheessa haastateltavat tunnuksiksi (esim. T1, P2) anonymiteetin turvaamiseksi. Lukijoiden kannalta koin kuitenkin mielekkääksi vaihtaa tunnuksia pseudonyymeihin ennen analyysivaihetta. Haastatteluryhmät ja pseudonyymit ovat nähtävissä taulukosta (taulukko 1).

Taulukko 1. Haastatteluryhmät.

Ryhmä	Pseudonyymit	Ikä
Ryhmä 1	Anna Alina Arttu	12v. 11v. 11v.
Ryhmä 2	Mikko Markus Maria	11v. 11v. 11v.
Ryhmä 3	Laura Liina Lotta	11v. 11v. 12v.
Ryhmä 4	Eino Elias Eerika	11v. 11v. 11v.
Ryhmä 5	Lassi Linus Lukas	11v. 12v. 11v.
Ryhmä 6	Tua Tilda Tiia	11v. 11v. 11v.
Ryhmä 7	Henrik Hanna Helmi	12v. 12v. 11v.

5.4 Aineiston analyysi

Aineiston analyysissa menetelmänä käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Sisällönanalyysia tehdessä on hyvä muistaa, ettei pelkkää aineiston luokittelua

voida pitää riittävänä analyysinä, vaan tulee huomioida teoreettinen viitekehys, jotta saadut tulokset eivät jää pelkästään luetteloksi tutkimuksen aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.)

Tuomi ja Sarajärvi (2018, s. 108–110) sekä Eskola (2018, s. 181) erottavat aineistolähtöisen, teoriaohjaavan ja teorialähtöisen sisällönanalyysin toisistaan. Teoriaohjaava analyysi tarkoittaa sitä, että siinä on nähtävissä kytkentöjä teoriaan, mutta analyysi ei pohjaudu siihen suoraan. Tutkimusaineistosta tutkijan tekemät löydöt ja tulkinnat saavat vahvistusta teoriasta, mutta taustalla ei ole yhtä tiettyä suurta teoriaa, joka ohjaisi toimintaa. (Eskola, 2018, s. 181.) Teoriaohjaavassa analyysissä on yleensä kyse abduktiivisesta päättelystä eli siitä, että tutkijan päättelyn logiikassa näkyy sekä aineistolähtöisyys että valmiit mallit. Teoriaohjaava analyysi mahdollistaa myös sen, että aineiston hankintamuoto on vapaa eikä esimerkiksi asiasta jo tiedetty määrittele aineiston hankintaa tai tutkittavan ilmiön käsitteenmäärittelyä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 110–111.) Tässä tutkimuksessa teoriaohjaava sisällönanalyysi on toimiva valinta menetelmäksi, koska se mahdollistaa kerättyyn aineistoon ja siitä saatavaan tietoon nojautumisen kuitenkin teoreettisten kytkösten varmistaessa tutkimuksen luotettavuutta. Analyysivaiheessa tehtyihin tulkintoihin vaikuttivat aiempi teoreettinen tieto tutkimusaiheesta.

Sisällönanalyysi on saanut osakseen myös kritiikkiä. Tuomen ja Sarajärven (2018) lisäksi myös Salo (2015) muistuttaa, että kerätyn aineiston uudelleenjärjestäminen ei ole analyysia, eikä siitä täten voi saada päteviä tuloksia. Luokittelun ei tule ole suoraviivaista tai keskittyä ainoastaan laskemaan esimerkiksi jonkun tietyn sanan esiintymistiheyttä kerätyssä aineistossa. Sisällönanalyysia tehdessä on syytä saattaa näkyväksi se, miten tieto on tuotettu ja saatuihin tuloksiin päädytty. (Salo, 2015, s. 166–167.) Pysin tässä tutkimuksessa kirjoittaen tuomaan omaa ajatteluprosessiani mahdollisimman läpinäkyväksi estyäkseni astumasta sisällönanalyysin sudenkuoppiin. Salo (2015, s. 183–184) korostaakin, että kirjoittamisen tulee sisältää juuri aineiston analyysiprosessin näkyväksi tuomista, eikä sitä pidä toteuttaa pelkästään haastattelukatkelmia kirjoittamalla. Pysin valitsemaan tutkimuksessa esittämäni haastattelukatkelmat niin, että ne kuvaisivat

mahdollisimman tarkkaan niistä tekemiäni tulkintoja. Katkelmista lukija pystyy seuraamaan tulkintojeni muodostumista ja siten ajatuksiani analyysin takana.

Lähdin luokittelemaan ja jäsentämään aineistoa litterointien pohjalta. Kävin aineistoa huolellisesti läpi useampaan kertaan ja näin erilaiset teemat ja luokat alkoivat hahmottua. Tästä tehdystä luokittelusta on alla nähtävissä taulukko, joka on perustana analyysin rakentumiselle (taulukko 2). Analyysiyksikkönä on haastatteluvierien puheenvuorot, joiden pituudet vaihtelivat muutamista sanoista lauseisiin (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 110). Tässä tutkimuksessa analyysi pohjautuu jo teoreettisessa viitekehyksessä, tutkimuskysymyksissä ja haastattelun rakenteessa esitettyihin teemoihin. Nämä kolme pääteemaa ovat sosiaalinen media, koulun ja mediakasvatuksen vaikutukset sekä sosiaalisen median käytön riskit. Alaluokat muodostettiin haastatteluaineistosta nousseiden huomioiden pohjalta, ja niihin kuuluvat asiat nousivat esiin useasti eri haastatteluissa. Alaluokkien alta löytyvät sisällöt, jotka ovat aiheita, joita varhaisnuoret nostivat esiin kyseiseen luokkaan liittyen. Ne kuvaavat tarkemmin sitä, mitä kyseisellä alaluokalla tarkoitetaan ja minkälaisia sisältöjä niissä oli nähtävissä.

Taulukko 2. Esimerkkejä aineiston luokittelusta.

Alaluokka	Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Sisällöt
Kiusaaminen	"Siihen [koulukiusaamiseen] sillee pystyy vaikuttaa mut jos joku on anonyymina jossain somessa ni sitten siihen ei pysty hirveesti tehdä mitään"	Somekiusaamiseen ei pysty puuttumaan	Puuttuminen
Omat taidot	"Kyllä se varmaan riittää näin tai silleen kyllä-hän me näinkin siellä varmaan kaikki pärjätään vaikka ei siitä hirveesti oo puhuttu"	Omat taidot nähdään riittävinä somessa pärjäämiseen	Riittävyys
Yksityisyys ja julkisuus	"Mä oon kyl miettiny et en mä kasvokuvia varmaan laittais someen.. ehkä takaalta laittaisin sellasia missä hiukset heiluu tai jotain"	Ei halua jakaa itsestään kasvokuvia someen	Omat julkaisut

6 Tutkimustulokset ja niiden tulkintaa

Tässä luvussa analysoin viidesluokkalaisten kanssa tehtyjä ryhmähaastatteluja vertaillen niistä tehtyjä huomioita ja löydöksiä teoreettiseen viitekehykseen. Ryhmähaastattelut alkoivat haastateltavien omilla määrittelyillä somesta ja haastatteluja varten tuodun materiaalin (liite 3) herättämillä keskusteluilla. Varhaisnuorten mielestä sosiaalinen media piti sisällään yhteydenpitoa, muita ihmisiä, paineita, selfieitä eli henkilön itsestään ottamia valokuvia, meemejä eli internetissä leviäviä ilmiöitä sekä videoita. Eri sosiaalisen median palveluiden logot herättivät innostusta ja huvitustakin. Monet kertoivat Facebookin olevan ”vaan aikuisten juttu” ja että ahkerimmassa käytössä viidesluokkalaisilla olivat Tiktok, YouTube, Snapchat ja WhatsApp. Keskustelua herätti myös se, laskettaisiinko WhatsApp sosiaalseksi mediaksi. Jokainen haastatteluun osallistunut varhaisnuori käytti vähintään kahta logojen edustamaa sovellusta arjessaan.

Pyrin esittämään tulokset omissa alaluvuissaan tutkimuskysymysten mukaisessa järjestyksessä selkeyden ja seurattavuuden parantamiseksi. Ensimmäisessä alaluvussa keskityn kuvaamaan sitä, mitä riskejä varhaisnuoret tunnistivat sosiaalisessa mediassa olevan aiemman tietonsa pohjalta. Toisessa alaluvussa keskitytään tarkastelemaan sitä, miten koulu ja mediakasvatus ovat vaikuttaneet varhaisnuoriin ja mitä he ovat niistä oppineet. Kolmannessa alaluvussa tarkastellaan varhaisnuorten kriittisyyttä sosiaalista mediaa kohtaan, eli sitä, miten kriittisyys näkyy varhaisnuorten toimintatavoissa ja mielipiteissä. Luvun lopussa on yhteenvedo keskeisimmistä huomioista ja merkittävimmistä löydöksistä suhteessa tutkimuksen tavoitteisiin. Siitä, miten olen tutkimustulokset luokitellut, on nähtävissä taulukko alempana (taulukko 3). Haastattelukatkelmissa haastateltavat ovat nähtävissä pseudonyymeina jotka olen esittänyt taulukossa 1 ja itsestäni käytän lyhennettä ”H” eli haastattelija.

Taulukko 3. Tutkimustulosten luokittelu.

Teemat	Alaluokat	Sisällöt
Varhaisnuorten tunnistamat riskit	Kiusaaminen	Vihakommentit Normit Syyt Puuttuminen
	Henkilökohtaiset tiedot	Ikä Sijainnin jakaminen Osoite
	Huijaukset	Valeprofiilit Virukset
	Ikävät sisällöt	Porno Eläinräökkäys
Koulun ja mediakasvatuksen vaikutukset	Omat taidot	Riittävyys Sisältöjen arviointi
	Koulun mediakasvatus	Sisällöt Tarve
Varhaisnuorten kriittisyys sosiaalista mediaa kohtaan	Yksityisyys ja julkisuus	Sosiaalisen median profiilit Omat julkaisut Tuntemattomat ihmiset
	Kiusaamisen kohtaaminen	Estäminen Huomiotta jättäminen Kiusaamisesta kertominen
Muut	Kodin mediakasvatus	Lupa-asiat Kiellot

6.1 Varhaisnuorten tunnistamat riskit

Varhaisnuorten tunnistamiin riskeihin liittyvä keskustelu on jaettavissa muutamiin kokonaisuuksiin, jotka nousivat esiin haastatteluissa. Sosiaaliseen mediaan liittyvistä riskeistä ja huonoista puolista puhuttaessa varhaisnuoret nostivat esiin kiusaamiseen, henkilökohtaisiin tietoihin, huijauksiin ja ikäviin sisältöihin liittyviä kommentteja. Keskustelu oli hyvin tiedostavaa, ja sosiaalisen median ikäviin puoliin lukeutuvat kommentit tulivat haastateltavilta heidän niitä sen kummemmin miettimättä, eli aihe oli selvästi mietityttänyt heitä jo ennen haastattelua.

6.1.1 Kiusaaminen

Kiusaaminen oli asia, joka nousi esiin eniten ja useimmissa ryhmissä keskusteltaessa sosiaalisen median ikävistä puolista ja vaaroista. Sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa kiusaamista pidettiin ikävänä, etenkin varhaisnuorten keskuudessa tapahtuvana ilmiönä, mutta toisaalta sen ajateltiin myös kuuluvan osaksi somen käyttöä. Moni oli myös sitä mieltä, ettei sosiaalisessa mediassa tapahtuvalle kiusaamiselle voinut mitään. Kiusaamisesta oli löydettävissä erilaisia sisältöjä, kuten vihakommentit, normit, syyt ja puuttuminen.

Vihakommentit oli termi, jota käytettiin melkein kaikissa ryhmissä sellaisenaan kuvaamaan sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa ikävää kommentointia ja haukkumista eli kiusaamista. Sitä tapahtui laajasti liki kaikissa varhaisnuorten käyttämissä ja suosimissa palveluissa ja suurin osa oli nähnyt vihakommentteja käyttäessään sosiaalista mediaa. Varhaisnuoret kuvailivat vihakommenttien kirjoittajia myös usein sanalla ”trolli” korostaakseen sitä, että trollien ajateltiin kommentoivan tahallaan ilman sen suurempaa syytä. Ryhmässä 2 Markus ja Mikko olivat sitä mieltä, että sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa kiusaamista näkyy lähes kaikkialla. Forssin (2014) mukaan kiusaamista tosiaan näkyy kaikissa sosiaalisen median palveluissa, mutta palveluiden erilaiset ominaisuudet ja käyttömahdollisuudet muokkaavat kiusaamisen tapoja (Forss, 2014, s. 66).

Ryhmässä 3 Liina totesi, että osaa mielestään ehkä ottaa hänelle tulevat vihakommentit jo vastaan. Laura ja Lotta taas olivat helpottuneita, etteivät he olleet saaneet vihakommentteja, mutta olivat selvästi jo valmiiksi varautuneita niihin. Varhaisnuoret tuntuivat ajattelevan, että kiusaamiseen täytyy varautua, jos käyttää sosiaalista mediaa.

Markus: Noku siel on kaikkii trolleja ja kaikkii näit vihakommentteja

Mikko: Nii

H: Ootteko missä nähny niitä [vihakommentteja tai trolleja] sitten?

Markus: No Youtubessa, Instagramissa, Tiktokissa ja kyl niitä on lähes kaikkialla

Lotta: Jos vaik laittaa just Tiktokis vaik jonku sellasen Tiktok tanssin ni siihen voi tulla huonoo kommenttii ja sellasia ilkeitä-

Liina: Nii vihakommenttei

H: Mitä kun te näätte tollasia [vihakommentteja] ni millanen fiilis siitä sit tulee?

Liina: Musta tuntuu et mä osaan ottaa ehkä jo semmoset kommentit vastaan

Lotta: Mulle ei oo viel laitettu mut siis mä oon kattonu muiden kuvista et hyvät hyssykät miten voi olla noin ilkee

Laura: Mä oon kattonu muiden mut ei mulle oo laitettu viel mitään onneks

Tua: Kaikki tällaset kiusaamiset ja vihakommentit... tai niinku mulle itelleni ei koskaa tullu mut mä tiän et aika monilla tyypeillä kumminki on ollu niitä

Se, mitä varhaisnuoret itse luokittelevat kiusaamiseksi, oli heille selkeästi vaikeaa puhuttaessa juuri omakohtaisista kokemuksista. Haastatteluista kävi ilmi, että esimerkiksi ryhmissä 1 ja 5 pojat olivat epävarmoja siitä, oliko heidän kohtaan kommentointi kiusaamista vai ei. Saadut kommentit kuitenkin vaan sanomalla, ettei kiinnosta tai että koettiin helpommaksi lähteä tilanteesta pois. Tässä näkyy jälleen ajatus siitä, että kiusaamisen koettiin kuuluvan sosiaaliseen mediaan, joten sen aiheuttamaa mielipahaa ei välttämättä edes haluttu ottaa tosissaan.

Arttu: Mä en tiedä onks se niinku kiusaamista mut yhet on sanonu että kaikki niinku alle 15-vuotiaat lähtekää pois

H: Kerroiks sä siitä sit jollekin?

Arttu: No en

H: Lähdiiks sä sieltä [alustalta] sit pois vai?

Arttu: Joo

Lukas: Mä oon saanut jotain kommentteja mun videoihin, mut mä oon poistanu aika paljon niistä. Ei ne niinku kiusaa mut ne vaa niinku sanoo et ne on aika huonoja videoita

H: Onks toi sun mielestä eri asia kun kiusaaminen?

Lukas: No siis ei mua hirveesti kiinnosta ne niinku yhtään

Ryhmissä 1 ja 3 tytöt mainitsivat etenkin suomalaisten välisen vihakommentoinnin ja toisten kiusaamisen. Tytöt pitivät sitä sekä turhauttavana että harmillisena ja Anna mainitsikin, ettei ollut nähnyt muissa maissa, tässä tapauksessa Amerikassa, sellaista läheskään niissä määrin kuin suomalaisten välisissä kommentoinneissa. Suomalaisten väliseen vihanpitoon oltiin kyllästyneitä. Tätä perusteltiin esimerkiksi sillä, että somessa muita kiusaavat ihmiset eivät tajunneet ruudun toisella puolella olevan oikea ihminen. Kowalski ym. (2012, s. 87) ovat todenneet

tähän, että koska kiusaajat eivät pysty sosiaalisessa mediassa näkemään kiusatun reaktiota, he eivät pysty ymmärtämään, mitä kiusaaminen on toiselle aiheuttanut. Tätä käsitellään lisää luvussa 6.2.2.

Anna: No just vaikka Tiktokissa se suomalaisten käyttäytyminen vois muuttua

H: Ja onks se nimenomaan niinku suomalaisten [käyttäytyminen]?

Anna: No ainaki mitä mä oon huomannu ku mulla on siellä niinku myös Amerikasta videoita ni niissä ei oo melkeen mitään vihaa et se on suomalaiset jotka ottaa aina kaikki pienetki asiat sieltä

H: Miten te reagoitte siihen kun näkee sellaista [vihakomentointia]?

Lotta: No tietty harmittaa

Laura: Nii se et ihmiset käyttäytyy sillee

Lotta: Et kaikki on suomalaisia mut sit vaa laittaa "oot tosi ruma"

Liina: Nii ei pysty ajattelee et se [kiusattu] on oikee ihminen

Varhaisnuorten haastatteluista kävi myös ilmi, että he pitivät somessa tapahtuvaa kiusaamista *normaalina* ja asiaankuuluvana. Haastatteluista nousi usein esiin se, että lasten kokemaa tai näkemää kiusaamista ei haluttu ajatella eikä siihen kiinnitetty huomiota sen tavallisuuden vuoksi. Ryhmissä ei myöskään suhtauduttu kiusaamisesta puhumiseen arkaillen, vaan siitä keskusteleminen tuntui olevan helppoa ja esimerkkejä tapauksista tuli helposti esiin. SoMe ja nuoret (2019) -kyselytutkimuksessa jopa 25 %, eli neljäsosa, vastaajista ja laajemmassa mittakaavassa EU Kids Online (2020) -tutkimuksessa hieman yli 10 % kertoi kokeneensa jonkinasteista kiusaamista sosiaalisessa mediassa, eli nuorten kohtaama ongelma on nähtävissä laajemmaltikin.

H: Miltä se tuntuu nähdä niitä vihakomentteja ja trolleja somessa?

Markus: No ihan normaalilta ku siellä niitä on nii paljon että se on normaalia

Mikko: En mä niitä ajattele sen erikoisemmin

Markus: Nii en mä oikee tiedä mä en oo enää huomannu niitä melkeen edes... ne on vaa tullu nii tutuiks etten mä enää huomioi niitä

Anna: Tai mäki aina jos mä nään jotain semmosta [kiusaamista] ni sit mä vaan meen eteenpäin enkä kiinnitä siihen mitään huomioo

H: Joo

Anna: Tai ei mulle tuu siel silleen mitään ku mul ei oo siel silleen ketään joka seuraa mua mutta niinku jos mä nään jossain jotain tollasta ni meen vaan eteenpäin

H: Tuntuuks se vaikeelta että siihen puuttuis jotenkin?

Anna: Suurin osa ihmisistä jättää ne just siihen et ne on siellä eikä niinku kiinnitä siihen mitään huomioo

Ryhmässä 6 tytöt miettivät sitä, että somesta varmaan poistetaan ilkeitä kommentteja, koska he eivät itse olleet nähneet niitä, mutta toisaalta he mainitsivat nähneensä julkaisuja, joissa esimerkiksi videobloggaaja oli käynyt läpi saamiaan kommentteja. Haastatteluista kävi ilmi, että myös varhaisnuoret itse suhtautuvat vihakommentteihin niin, että ne koetaan helpoimmaksi vain poistaa ja sitten estää niiden kirjoittajat. Tätä käsitellään myöhemmin lisää luvussa 6.3.2.

Tilda: Mä oon joskus kattonut jotain YouTube-videoita missä näytetään että sitä tyyppiä on kiusattu ja että se lukee niitä kommentteja

Tiia: Joo sama

Tilda: Mä en oo kyl niinku nähny ite niitä [kommentteja] mut niitä pystyy varmaa jotenki poistaa

Somekiusaamisen *syitä* käsiteltiin ryhmissä lähinnä kiusaajan oman hyvinvoinnin kannalta, mikä saattoi olla varhaisnuorille tuttua myös koulukiusaamisen käsitteystä. Liina totesikin, että ”tai siitä kaikki aina sanoo” eli perustelu kiusaajan käytökselle on selkeästi kuultu jostain aiemmin. Kiusaamista tulkittiin niin, että kiusaajilla olisi omat asiat huonosti ja huonoa oloa purettaisiin kiusaamalla muita sekä sillä, etteivät he ymmärtäisi tekojensa seurauksia. Heitä nimitettiin myös ”trolleiksi” useissa keskusteluissa.

H: Miten te käsitätte sit sen trollin?

Liina: Sellanen joka halua pahan mielen tai sitte niil on tai sil on ite joku paha olla tai siitä kaikki aina sanoo

Laura: Et jos itellä on paha olo kotona ni ...

Lotta: Sehän riippuu just vanhemmista siit ollaan puhuttu et mikä on huonosti kotona et pitää alkaa kiusaa muita ihmisiä

Ryhmässä 5 Lukas nosti esiin myös kiusaajien mahdollisen iän selittämään sitä, etteivät he ymmärtäisi tekojensa seurauksia. Haastatteluiden perusteella kiusaamisen koettiin myös olevan helppoa juuri somen kautta ja sitä pidettiin myös huomattavasti helpompana kuin kasvokkain tapahtuvaa kiusaamista. Kowalskin ym. (2012) mukaan netti- eli nykypäivän somekiusaamiselle on ominaista anonyyminen. Perinteisemmästä, esimerkiksi koulukiusaamisesta, eroten somekiusaaminen voi mahdollistaa jopa ilkeämmät kommentit, koska kiusattua ei tarvitse kohdata kasvotusten. (Kowalski ym., 2012, s. 87.)

Lukas: Koska ne voi olla jotain sellasia nuorempia tai tosi paljon vanhempia jotka niinku- tai ei siis varmaan vanhempia mut nuorempia niin ne ei ihan ymmärrä sitä

että jos sä meet anonyymina toisten videoihin ja laitat sinne sellasia "oot ihan surkee, kukaan ei tykkää susta" niin ne ei ymmärrä ihan ... tai uskaltaisit sä sanoa päin naamaa että "oot ihan surkee" niin ne ei tajuu sitä eikä kukaan tiiä kuka sä oot ni se on helpompaa kiusaa silleen

H: Onks teidän mielestä kiusaaminen helpompaa siis somessa kun kasvotusten?

Koko ryhmä: Joo todellakin [yhteen ääneen]

Linus: Koska siinä sä vaa lähetät viestin niinku esimerkiksi Whatsappissa jos sä haluat kiusata kaveria ni ei oo kovin vaikeeta välttämättä

Liina: Somessa on nii helppo vaa sanoo, ei kukaa sano et "ruma" ku on niiku face to face

Laura: Nii ku ihmiset kiusaa siellä [somessa] ni ne ei ajattele yhtää mitä ne tekee

Ryhmässä 3 somekiusaamisen ja koulukiusaamisen eroista puhuttaessa tytöt jopa toivoivat, että jos heitä kiusattaisiin, niin se tapahtuisi ennemmin koulussa kuin sosiaalisessa mediassa helpomman *puuttumisen* vuoksi. Sosiaalinen media on tyttöjen omien sanojen mukaan arkipäivää, jolloin siellä tapahtuva kiusaaminen olisi jatkuvaa eikä sidoksissa aikaan tai paikkaan. Myös ryhmässä 4 puhuttiin hieman lannistuneina siitä, että somekiusaamiseen on vaikeampi puuttua esimerkiksi anonymiteetin takia.

H: Koetteko siis että somekiusaaminen on eri asia ku koulukiusaaminen?

Lotta: No mieluiten mä haluaisin melkeen koulukiusaamista ...

Liina: Mielummin mä oisin ehkä silleen et kaikki näkis sen [kiusaamisen] ku silleen et se ois somessa ku must tuntuu et some se on melkee kaikkien arkipäivää jo ni sit se on inhottavaa ku se tapahtuu koko ajan ja sit se on ihan missä tahansa milloin tahansa

Elias: Siihen [koulukiusaamiseen] sillee pystyy vaikuttaa mut jos joku on anonyymina jossain somessa ni sitten siihen ei pysty hirveesti tehä mitään

Somekiusaamiseen puuttumisen nuoret näkivät vaikeana, ja tämä varmasti osaltaan liittyy siihen, miksi se mietityttää nuoria niin paljon. Huhtala (2013, s. 48) onkin maininnut, että verkkokiusaamista todistaa yleensä hyvin suuri yleisö ja se on jatkuvaa, kun taas perinteinen kiusaaminen rajoittuu yhteisöihin, kuten esimerkiksi kouluun. Nuorten tunne siitä, ettei mitään ollut tehtävissä, oli yleinen keskusteluissa liittyen somekiusaamiseen.

6.1.2 Henkilökohtaiset tiedot

Nuorten keskusteluissa nousivat esiin henkilökohtaisten tietojen yksityisenä pitäminen ja jakamatta jättäminen. Niiden levittäminen erilaisissa sosiaalisen median palveluissa, etenkin jos seuraajina oli tuntemattomia ihmisiä, todettiin yksimielisesti vaaralliseksi. Eri ryhmissä pohdittiin henkilökohtaisia tietoja eri tavoin, mutta useissa ryhmissä esiin nousivat ikä, sijainti ja osoite. Sijainti ja osoite on eroteltu toisistaan, koska osa sosiaalisen median alustoista, esimerkiksi varhaisnuorten käytössä oleva Snapchat, mahdollistaa reaaliaikaisen sijainnin jakamisen, jolloin sijainti voi ajoittain olla eri kuin oma kotiosoite. Varhaisnuorten puheissa tunnistettiin selkeästi sekä oman kotiosoitteen että reaaliaikaisen sijainnin jakamiseen liittyvät riskit, joten niitä on mielekästä analysoida erillään toisistaan.

Ikä oli asia, johon kiinnitettiin huomiota useissa keskusteluissa. Se nähtiin asiana, jota ei kannattanut paljastaa tuntemattomille ihmisille. Varhaisnuoret puhuivat iästä myös useissa muissa haastattelun konteksteissa, ja se tuntui olevan heille huomionarvoinen asia ylipäätään. Ryhmässä 5 pojat keskustelivat siitä, että vanhemmat, pahaa tahtovat ihmiset saattaisivat olla kiinnostuneita varhaisnuorten ikäisistä nuorista, minkä takia omaa ikää ei kannattanut kertoa. Myös ryhmässä 7 Henrik mainitsi ”oudot tyypit” vaarallisina pienille lapsille. Pojilla oli selkeästi yhteneväinen käsitys siitä, että lapsille ja nuorille sosiaalinen media voisi olla vaarallinen paikka.

Lukas: No just ne vanhemmat ihmiset voi niiku houkutella jotai vaikka 13-vuotiaita tai siitä nuorempia-

Linus: Vaikka metsään tai niiku sanoo et ”mä annan sulle kännykän jos sä tuut sinne”

Lukas: Ei ees vältsii sellasta se on vaan niinku esimerkiksi Instagramissa sun ei kannata kertoa sun ikää niille

H: Voisko sosiaalinen media olla vaarallista lapsille tai nuorille?

Henrik: Pienille lapsille voi olla koska siellä voi olla outoja tyyppejä jotka haluaa tehdä pahaa

Ryhmässä 6 tytöt pohtivat sosiaalisen median ikärajoja. Syyt, miksi joissain sovelluksissa ikärajat olivat, eivät olleet tytöille selviä, mutta niiden ajateltiin silti olevan siellä syystä.

H: Voisko eri asiat [somessa] olla lapsille ja aikuisille vaarallisia?

Tilda: No ainaki sillain ku joissain jutuissa on ne ikärajat ni ne on varmaan jotain varten

Toisaalta ryhmässä 3 Liina oli huolissaan siitä, että sosiaalinen media olisi vaarallisempi paikka aikuisille. Hän perusteli sen sillä, etteivät aikuiset nuorten tavoin tajuaisi, mitä kaikkea somessa voisi olla, koska he käyttivät sitä huomattavasti vähemmän. Liina oli kuitenkin aiemmin todennut vanhempiensa olevan ”niin vanhoja”, etteivät he kuulemma tajunneet sosiaalisesta mediasta juuri mitään, eivätkä ole esimerkiksi tietoisia siitä, mitä sovelluksia Liina käyttää, joten ajatus pohjautunee nuoren omiin kokemuksiin omista vanhemmistaan. Wilskan (2018, s. 39–40) ajatus nuorista sosiaalisen median pioneereina näkyy tässä varhaisnuorelta itseltäänkin tulevana, ja se on voinut kummuta siitä, että vanhemmat ovat pyytäneet apua somen käytössä nuorelta itseltään aiemmin.

H: Onko teillä ajatusta siitä onko eri asiat nuorille ja lapsille vaarallisia somessa verrattuna aikuisiin?

Liina: Aikuisille mun mielestä koska nuoret ... no ehkä me ollaan aika nuoria vielä mut jotkut 15-vuotiaat ne tajuu jo sen mitä tää on mut niiku vanhemmat on heti silleen ”Mitä tää on?” [esittää ihmettelevään sävyyn]

Sijainnin jakaminen nousi etenkin nuorten suosiman Snapchat-sovelluksen kautta keskusteluun, koska siellä on mahdollista jakaa livesijaintia niille, kenet käyttäjä on hyväksynyt seuraamaan itseään. Tämä herätti varhaisnuorissa mietteitä siitä, kuinka joku tuntematon voisi nähdä heidän sijaintinsa ja tulla sen perusteella kutsumatta sijainnin osoittamaan paikkaan. Keskusteluissa todettiin kuitenkin, että sijainnin jakamisen saa pois päältä tai muokattua sitä kenelle se näkyy, jos sovelluksessa on seuraajina itselle vieraita ihmisiä.

Laura: Ehkä snäpissä ku jaetaan niiku tuntemattomille sitä sijaintia

Lotta: Mä oon kyl laittanu vaa kavereille

Liina: Sen voi onneks laittaa aina pois

Lotta: Mul on kaikki vaa nää luokkalaiset ja tämmöset saman ikäiset [ketkä näkee sijainnin]

Oma osoite nähtiin suurena riskitekijänä jakaa muille ihmisille somessa, ja tästä oltiin hyvin yksimielisiä. Ryhmässä 5 pojilla keskustelussa nousivat esille murhaajat, kidnappajat ja kiduttajat, jotka tunnistettiin mahdollisiksi vaaroiksi oman osoitteen jakamisessa. Tuntemattomia ihmisiä pidettiin selvästi vaarallisina sekä sijainnin, iän että osoitteen jakamisen yhteydessä.

Linus: Sun kannattaa oikeastaan vaan miettiä että onko järkeä jollekin ihan tuntemattomalle, ehkä murhaajalle, antaa oma osoite

Lassi: Nii ei sitä ikinä tiedä

Linus: Tai jotain pahempaa ku murhaaja, niinku silleen et se kidnappaa ja kiduttaa

Lassi: Se ois kyl pahempi

6.1.3 Huijaukset

Varhaisnuoret suhtautuivat huijauksiin tiedostavasti ja keskustelua syntyi valeprofiileista eli ihmisistä, jotka esiintyvät jonain muuna kuin mitä oikeasti ovat sekä viruksista, joita saatettiin levittää sosiaalisen median eri kanavissa joko vahingossa tai tiedostaen. Aiemmin huijaukset ovat levinneet lähinnä esimerkiksi sähköpostien kautta, mutta sosiaalinen media on saanut niistä osansa, mikä on mahdollistanut virusten helpon ja nopean jakamisen.

Tuntemattomat ihmiset ja *valeprofiilit* mietityttivät varhaisnuoria. Huomiot perustuivat haastateltavien omiin kokemuksiin ja Eliaksella oli itsellään ollut kohtaaminen tällaisen valeprofiilin kanssa, minkä takia hän selkeästi koki sen vaaralliseksi. Myös EU Kids Online -tutkimuksessa jo vuonna 2013 varhaisnuorten ikäiset vastaajat olivat todenneet, että vieraat olivat riski heidän ikäisilleen käyttäjille (Kupiainen, 2013, s. 9).

H: Mietittekö et joku vois olla vaarallista somessa?

Koko ryhmä: Joo

H: Minkälaiset asiat?

Elias: Semmonen et joku on feikkiprofililla silleen että tavataaks ja sit se on joku ihan eri ihminen

Virukset mainittiin myös sellaisina huijauksina, joilla somen käyttäjät yritetään saada klikkaamaan jotain linkkiä, mistä saattaisi sitten tulla esimerkiksi rahallista tappiota. Virukset ovat olleet olemassa internetissä jo pitkään, mutta niiden leviäminen on siirtynyt ajan kuluessa myös sosiaaliseen mediaan. Ryhmissä keskusteltiin siitä, miten viruksen voisi tunnistaa ja miten niiltä voisi välttyä. Ystävien omissa somekanavissaan epähuomiossa jakamat linkit koettiin hankalimpia tunnistaa, koska nuorten täytyi itse yrittää päätellä niiden turvallisuus.

H: Voiko joku asia somessa olla vaarallista?

Tua: Jos joku vaikka lähettää jonku viruksen

Helmi: No esim Snapchatissa on ollut joku sellainen linkki et siitä on tullu jotain isoja puhelinlaskuja joilleki jos sitä on painanu joten mä oon sitte vähän välillä Snapchatissa silleen etten paina mitään linkkejä sieltä vaikka ne näyttäisikin ihan turvallisilta

6.1.4 Ikävät sisällöt

Keskusteluissa ikäviksi sisällöiksi nousivat porno ja eläinrääkkäys. Myös *Lapset netissä* (2013) julkaisussa on mainittu lapsia ja nuoria häiritsevinä sisältöinä nämä samat osa-alueet.

Eläinrääkkäyksestä keskusteltiin etenkin ryhmässä 3. Tytöt puhuivat näkemistään videopätkistä kauhistuneina ja olivat yhtä mieltä siitä, että eläimet kärsivät ihmisten teoista ja ovat itse viattomia tapahtumille. Keskustelussa nostettiin esiin jopa ilmastonmuutos, jonka todettiin myös olevan ihmisten vika, mutta eläinten kärsivän siitä johtuvista muutoksista ensin. Keskustelu oli valveutunutta ja eläimet olivat selkeästi lähellä tyttöjen sydäntä, minkä takia eläinten pahoinpitelyyn liittyvä materiaali oli järkyttänyt ja jäänyt mieleen. Liina mainitsi myös ikävien sisältöjen leviävän helposti somen kautta.

Laura: Sit yhes vaihees vähän aikaa sit YouTubessa ku oli se video joka levis missä tyyppi tunki kissan mikroon ja sit se pisti sen mikron päälle

Lotta: Ei hyi! [nostaa kädet suun eteen]

Liina: Se oli ihan sairas ja se levis sit Snäpin mystoryissa ja IG:ssä

Laura: IG:ssä oli se yks video missä joku ihminen astu yhen pennun päälle

--

Lotta: Nii että eläimistä tulee kuitenkin ehkä eniten paha mieli

Liina: Nii ku ne ei voi tehdä mitään sama asia ku joku vauva ei se voi suojella itseään

Lotta: Ne on nii viattomia ja ihminen myös tekee niiku tää ilmastonmuutos ni ihmisethän sen teki eikä eläimet ja sit eläimet kuolee ekana

Porno oli myös esillä keskusteluissa sellaisena häiritsevänä asiana, mitä ei haluttaisi nähdä sosiaalisessa mediassa enää uudestaan. Siitä kerrottiin hieman nolostellen ja tarkennettiin, ettei tarkoituksena ollut nähdä pornografista materiaalia. Linus mainitsikin, ettei ollut tiennyt mitä porno tarkoittaa, ja lähtenyt etsimään siitä tietoa kännykällään.

H: Millaisia juttuja te ette haluaisi nähdä somessa?

Linus: No pornoa [vaivaantuneena]

Lukas: Niinpä

Linus: Mä en tiennyt kun mä kerran katoisin pornoa ET-tunnilla että mitä se tarkoittaa ja yllätyin

Pornografinen materiaali voi olla haitallista alaikäisille. Se saattaa aiheuttaa hämmennystä ja voi näyttäytyä esimerkiksi pelottavana tai väkivaltaisena. Pornografisen materiaalin saatavuus on kuitenkin helppoa ja se voi tuntua nuorista kiinnostavaltakin. (Collin, 2015, s. 33; Pajamäki, 2013, s. 56.)

6.2 Koulun ja mediakasvatuksen vaikutukset

Koulun vaikutukset näkyivät varhaisnuorten sosiaalisen median käyttöön liittyvässä keskustelussa, joka oli jaettavissa omiin taitoihin ja koulun mediakasvatukseen liittyviin alaluokkiin. Omiin taitoihin liittyvä kommentointi jakautui selkeästi somen sisältöjen arviointiin ja taitojen riittävyyteen liittyviin asioihin. Omista taidoista käyttää somea turvallisesti oltiin pääsääntöisesti hyvin itsevarmoja ja varhaisnuorten puheessa toistui ajatus siitä, että somessa pärjättiin ilman apuakin. Nuorten kommentit koulun mediakasvatuksesta liittyivät sen sisältöihin ja kasvatuksen tarpeellisuuteen. Vaikka pääsääntöisesti nuoret olivat mielestään kokeneita somen käyttäjiä, nousi esiin kuitenkin asioita, joista heidän mielestään koulussa voisi puhua enemmän.

6.2.1 Omat taidot

Sosiaalisen median käyttöön liittyvät omat taidot ja tiedot nähtiin pääsääntöisesti hyvinä ja riittävinä. Nuoret kokivat osaavansa käyttää sovelluksia mallikkaasti ja toimia niissä vaaditulla tavalla. Monessa kohtaa esiin nostettiin se, että somea oltiin käytetty jo ihan lapsuudesta asti mutta käyttötavat ja sovellukset olivat muuttuneet ja määrä kasvanut sitä mukaa, kun ikää oli tullut lisää.

Ryhmässä 1 Anna perusteli näkemyksensä siitä, ettei somen käytön ohjausta tarvittaisi enempää sillä, että varhaisnuoret pärjäsivät somessa jo nyt ilman sen kummempaa ohjausta. Ryhmässä 6 tytöt totesivat, että olivat tienneet koulussa puhutuista asioista jo ennen kuin niitä oltiin käsitelty koulussa. Useissa ryhmissä

mainittiin, että somessa toimimisesta on puhuttu etenkin kavereiden ja isompien sisarusten kanssa. Omia taitoja pidettiin siis *riittävinä* somessa olemiseen. Ajatusta omien taitojen riittävyydestä tukee EU Kids Online -tutkimustulokset, jossa suomalaisista vastaajista 75 % koki olevansa päteviä käyttämään sosiaalista mediaa ymmärtäen esimerkiksi julkisuuteen ja yksityisyyteen liittyvät asiat riittävän hyvin (EU Kids Online, 2020).

H: Haluaisitteko te että näistä asioista just noista somen käytön vaaroista et niistä puhuttaisiin enemmän koulussa?

Anna: Kyllä se varmaan riittää näin tai silleen kyllähän me näinkin siellä varmaan kaikki pärjätään vaikka ei siitä hirveesti oo puhuttu

H: Onko teille koulussa puhuttu vaaroista tai riskeistä mitä somessa voi olla?

Koko ryhmä: Joo

H: Tuntuiko ne tärkeiltä vai oliko ne sellaisia että tiesitte ne jo?

Tiia: Suurimman osan jo tiesin

Tua: Niin mäkin tiesin

Ryhmässä 5 keskustelu siitä, pitäisikö koulun ohjata enemmän somen käyttöä, herätti mielipiteitä yksilön omasta vastuusta sosiaalisen median käytössä. Lukas ajatteli, että kyllä jokaisen täytyisi tietää miten olla järkevä somessa ilman sen kummempaa ohjeistusta. Ajatukset ”järkevyydestä” kuitenkin pohjautuvat varmaan siihen, miten koti, koulu tai ystävät olivat neuvoneet häntä toimimaan. Lukas tuntui pitävän itsestäänselvyytenä sitä, että somessa esimerkiksi henkilökohtaisten tietojen levittäminen on yksinkertaisesti tyhmää ja vaarallista, eikä loppujen lopuksi ottanut kantaa siihen, voitaisiinko koulussa ohjata enemmän tällaiseen järkevään toimintaan.

H: Haluaisitteko te et koulussa puhuttaisiin enemmän somesta?

Lukas: No siis sehän on siis oma päätös jos haluaa kertoa sosiaalisessa mediassa siitä kuinka vanha on ja näyttää naamaa ja niinku nii et jos joku kysyy sun osoitetta ja jos sä oot järkevä ni et kerro

Omien taitojen riittävyyttä perusteltiin myös sillä, että vaikka suurin osa sosiaalisen median palveluista on kielletty alle kolmetoistavuotiailta, varhaisnuoret ovat viettäneet siellä aikaa jo hyvin nuorista pitäen. Nuorten keskustelussa vallinnut ajatus siitä, että omat taidot olivat parantuneet ajan kuluessa pitää varmasti paikkansa, koska ryhmissä sosiaalisen median käytön aloittamisen iäksi mainittiin

kaikkea neljästä ikävuodesta nuorten nykyiseen ikään asti. Ikä vaikutti myös siihen, mitä sovelluksia nuoret milloinkin olivat alkaneet käyttää. WhatsApp oltiin saatettu ladata vanhempien pyynnöstä jo hyvin nuorena ja taas esimerkiksi Instagramin ja TikTokin käyttö oli yleistynyt vasta viime vuosina. Haastatteluissa kävi ilmi, että esimerkiksi nuorten keskuudessa suuressa suosiossa olevaa YouTubea oltiin katsottu vanhempien tunnuksilla jo hyvin nuorina ennen oman käyttäjätunnuksen luomista.

H: Minkä ikäsenä te aloitte sit käyttää somee?

Liina: Iän puolesta me ei saatais vieläkkä käyttää kahteen vuoteen mut mä aloitin kak-kosluokalla Instagramin ja Snäpin [naureskellen]

Eino: Neljä kolme vuotiaana aloin kattoo YouTube videoita

Elias: Se riippuu sovelluksesta mut aika kauan sitte

Tua: No mä olin seitsemän tai YouTubea mä aloin kattoo jo silleen neljävuotiaana ehkä

Tiia: Mäki varmaa joskus sillon

Omiin taitoihin lukeutuvassa keskustelussa nousi esiin myös ajatuksia siitä, että varhaisnuoret ajattelivat pystyvänsä *arvioimaan somen erilaisia sisältöjä* ja toimimaan niiden vaatimalla tavalla. Voitaisiin siis todeta, että varhaisnuoret ajattelevat oman medialukutaitonsa olevan hyvällä mallilla. Ryhmissä pohdittiin muun muassa sellaisia tilanteita, joissa omia tietoja ei kannata jakaa.

H: Mitkä asiat on sellaisia että kannattaa varoa?

Elias: Ettei vaikka julkaise kaikkee tai usko kaikkee mitä näkee

Lukas: Tai jos joku sanoo ”moi mä oon sun äiti” niinku jossain esimerkiks ja kysyy et ”voitko kertoo mis osoitteessa me asutaan” ni siihen ei kannata sanoo

Linus: Ei todellakaan, pitää ensin kysyy ikää ja sit puhelinnumero et voi tietää onks se oikee tyyppi

Lukas: Esimerkiks jos joku esittää sun kaverii et ”mä en muista missä te asutte voitsä kertoa mulle” ni ei siihen kannata vastata ”joo me asutaa täällä” jos ei oo esimerkiks sen [puhelin]numeroo

6.2.2 Koulun mediakasvatus

Varhaisnuoret nostivat esiin koulussa puhutuista someen liittyvistä asioista sisältöjä, mitkä voidaan nähdä yhteneväisinä mediakasvatuksen sisältöjen kanssa.

Mediakasvatus itsessään liittyy kaikkiin eri medioihin ja niissä tapahtuvaan toimintaan. Haastatteluissa kuitenkin huomioitiin vain sosiaalisen median osuus, eikä kukaan nuorikaan nostanut esiin muita kuin someen liittyviä asioita.

Koulussa tapahtuneen mediakasvatuksen *sisällöiksi* luokitellut keskustelut olivat pääosin selkeitä ja yhteneväisiä kaikkien ryhmien välillä. Esiin nostettiin kiusaaminen, josta puhuttiin juuri sosiaalisen median kontekstissa, erillään tavallisesta koulukiusaamisesta. Kuten myös luvussa 6.1.1 mainittiin, tässäkin kohdassa haastateltavat miettivät sitä, miltä kiusaaminen tuntuisi omalle kohdalle sattussa. Oppilaille oli selkeästi koulussa puhuttu paljon toisen asemaan asettumisesta kiusaamistilanteiden yhteydessä, ja Markus totesikin asian olevan ihan ”perusjuttuja”.

H: Onks teille puhuttu koulussa somen käytöstä?

Lotta: Kyl meil varmaa joskus on mut ei nyt enää

Laura: Joo kiusaamisesta somessa

H: Mitä siit on puhuttu?

Lotta: No en mä muista vaa se et pitää olla järkevä ja miettii mitä jos itelle tulis semmonen kommentti

Laura: Ja ajatella onks se niiku järkevää ja mitä jos sulle laitettais itelle tollanen

H: Mitä teille on puhuttu? Mitä on sellasia mitä ei [saa tehdä]?

Markus: Ei pidä mennä haukkuu muita ja kaikkee ja nii.. ne perusjutut

Ryhmissä keskusteltiin myös toisten kuvien levittämisestä. Jokaisessa ryhmässä tiedettiin, ettei toisten kuvia saa levittää ilman lupaa. Ryhmässä 6 tytöt keskustelivat valveutuneesti myös siitä, että internetiin kerran laitettuja julkaisuja ei saa enää pois.

H: Onks siellä [koulussa] sit puhuttu siitä et saako toisten kuvia levittää?

Helmi: Ei ilman lupaa ainakaan

Hanna: Ei

Henrik: Mä aina kysyn luvan jos lähetän jollekin jonku kuvan jos se on jonkun muun

Tilda: Jos ei oo kysyny lupaa siltä toiselta siihen ni ei sitä sillon saa lähettää

Tiia: Ja ei muutenkaan kannata jakaa mitään jos tulee vaik joku tosi paha riita ja se ha-
luuki sen pois sieltä [somesta]

Tua: Ja jos se on jo kerran laitettu sinne [someen] niin ei sitä saa sit enää pois sieltä

Ryhmässä 3 mainittiin kuitenkin myös siitä, että esimerkiksi inspiroitumistarkoituksessa toisen kuvan levittäminen voisi olla heidän mielestään sallittua. Laura ja Liina nostivat esiin osana keskustelua kuitenkin myös sen, miten inhottavaa olisi törmätä omaan, toisen levittämään kuvaan somessa ja siten tilanne voisi siitä kärjistyä myös esimerkiksi koulukiusaamiseksi.

H: Miten se muiden kuvien levittäminen sit, onko se ok teidän mielestä?

Lotta: No jos se on hieno kuva ja sillee ni sillonhan se on okei mut jos se on semmonen paha kuva tai jotain ni sillon se ei oo kiva

Laura: Jos se ihminen näkee sen ni sitte...

Liina: Se on inhottavaa ku se ei tiä et se on lähetetty ja jos tulee sit itseään vastaan jos-sain

Laura: Nii ja sitte siitä voi tulla koulukiusaamista myös

Koulun mediakasvatuksen *tarpeesta* keskusteltiin ryhmissä paljon. Siitä, tarvitaanko koulussa tapahtuvaa ohjausta turvalliseen somen käyttöön, oli ryhmissä eriäviä ja vaihtelevia mielipiteitä. Myös ryhmässä 3 tytöt olivat pääosin sitä mieltä, että koulu ohjaa tarpeeksi somen käyttöön, mutta kysymys mietitytti heitä, ja vastaukset ”varmaan” ja ”en mä oikein tiedä” vahvistivat käsitystä siitä, etteivät he ehkä olleet edes ajatelleet mahdollisuutta someen liittyvien ikävien asioiden runsaampaan käsittelyyn.

H: Tuntuuko että kaipais lisää infoa koulussa siitä, miten toimia somessa?

Laura: Kyl sitä tulee jo tarpeeks

Lotta: En mä oikeen tiä

Liina: Ai tarttisko lisää infoa siitä et miten ottaa vastaan [vihakommentteja]?

H: Nii, esimerkiksi

Liina: Ei varmaan

H: Miks ei?

Liina: Tää on vaikee.. [miettii hetken]

--

Liina: No must tuntuu et mul ei mee tunteisii helposti eikä niinku ku mä ymmärrän vaa et joku on kirjottanu vaan tolleen et ei se tarkota mitään tolla tai et se on vaan yks kommentti

Ryhmässä 2 pojat olivat sitä mieltä, että somen käytöstä oli puhuttu joko tarpeeksi tai Markuksen mukaan jopa liikaakin. Myös parissa muussa ryhmässä oltiin sitä mieltä, että somen käytöstä oltiin puhuttu riittävästi. Myös SoMe ja nuoret (2019)

tutkimuksen mukaan nuoret ovat pääosin tyytyväisiä siihen kuinka paljon somesta puhutaan, vaikka tunnistavatkin tarpeen sille, että joko koulussa tai kotona puhuttaisiin somen käytöstä tai annettaisiin mediakasvatusta ylipäättään.

H: Onko teille koulussa puhuttu siitä mitä sosiaalisessa mediassa kannattaa tehdä tai mitä ei kannata?

Markus: Joo on, vähän liikaakin [kyllästyneenä]

Mikko: Joo on

Ryhmissä 4 ja 5 nuoret kokivat, että somekiusaamisesta olisi hyvä puhua koulussa vielä nykyistä enemmän. Koulun mediakasvatus tuntui haastateltavien puheissa jäävän ainoastaan perinteiselle nettietiketti-tasolle, minkä takia siihen saatettiin suhtautua kyllästyneesti. Kysyttäessä, mitä nuoret haluaisivat lisää, nousi esiin somekiusaaminen. Käsittelytavaksi Elias ehdotti esimerkiksi toisten asemaan asettumista, joka on mitä ilmeisimmin tuttu ja toimiva tapa käsitellä kiusaamista nuorten omasta näkökulmasta.

H: Onks jotain sellasta mistä haluaisitte että koulussa puhuttais vielä enemmän?

Elias: Kiusaamisesta

Eerika: Nii somekiusaamisesta

H: Mitä haluaisitte että koulussa puhuttais enemmän siitä somekiusaamisesta?

Elias: Varmaan että kannattaa miettiä jos joku tekis samalla tavalla sulle, ehkä silleen

H: No pitäskö siitä [somekiusaamisesta] sit puhuu enemmän koulussa?

Lukas: No ei hirveesti mutta kyl siit vois vähän enemmän

Ottaen huomioon, että lähes kaikki varhaisnuoret olivat olleet samalla luokalla ensimmäisestä luokasta alkaen, heidän mielipiteensä ja käsityksensä mediakasvatuksen määrästä ja tarpeesta vaihtelivat yllättävän paljon. On kuitenkin ymmärrettävää, että näkemykset siitä, kuinka paljon kukin nuori kokee tarvitsevansa mediakasvatusta, vaihtelevat. Yksi syy tälle on varmasti se, ettei mediakasvatus oma oppiaineensa, vaan sitä voidaan toteuttaa laajasti osana eri oppiaineita. Tällöin käsitys sen toteutumisesta voi olla epäselvää. (Herkman, 2007.)

6.3 Varhaisnuorten kriittisyys sosiaalista mediaa kohtaan

Tässä luvussa käsitellään varhaisnuorilta haastatteluissa nousseita ajatuksia siitä, miten he itse tietämänsä perusteella toimivat sosiaalisessa mediassa. Sosiaalisen median turvallinen käyttö edellyttää varhaisnuorilta nykyään omaa aktiivisuutta ja kriittisyyttä, sillä passiivinen, pelkästään vastaanottava asenne saattaa johtaa virheellisten tietojen vastaanottamiseen tai vaarallisten tilanteiden kohtaamiseen (Sintonen, 2018b, s. 17).

6.3.1 Yksityisyys ja julkisuus

Varhaisnuoret olivat hyvin tietoisia siitä, mitä pitivät somessa yksityisinä ja mitä taas julkisina. Nuorten välillä oli kuitenkin eroavaisuuksia siinä, mitä pidettiin sopivana julkaista ja kenelle.

Varhaisnuorten kanssa keskusteltiin paljon omista *sosiaalisen median profiileista*. Kävi ilmi, että toisissa sovelluksissa profiileja pidettiin enemmän yksityisinä kuin toisissa. Tähän vaikutti esimerkiksi se, kuinka paljon ja millaista sisältöä kyseisissä sovelluksissa jaettiin. Pääosin varhaisnuoret pitivät profiileitaan yksityisinä, koska kokivat sen turvallisemmaksi sekä helpoimmaksi tavaksi määrittää, kuka heitä sai seurata ja kuka ei. Osa nuorista piti profiileitaan julkisina tai yksityisinä hyväksyen silti kaikki seuraajat. Yksityisiin ja julkisiin profiileihin liittyviä seuraajia valittiin yleensä sen mukaan, tunnettiinko ihmiset vai ei.

H: Onks teidät tilit yksityisiä vai saaks kaikki seurata teitä ketkä haluu?

Arttu: Kaikki saa seurata ketkä haluu

Anna: Kaikki

Arttu: Paitsi yhdessä on yksityinen

H: Okei. Onks se minkä takii sit [yksityinen]?

Arttu: No en mä tiiä... koska siellä mulla on enemmän kaikkii julkaisuja

H: Onks teidän profiilit yksityisiä vai julkisia ja hyväksyttekö kaikki seuraajat jos joku pyytää?

Laura: Yksityisiä

Lotta: Öö yksityisiä

Laura: Mä en hyväksy ihmisiä joita mä en tunne

Lotta: En mäkään

Liina: Mä hyväksyn kaikki mut silti se on yksityinen

Yksityisiin profiileihin valittiin seuraajia tuttujen lisäksi myös siltä kannalta, miltä seuraajapyynnön lähettäneen ihmisen profiili näytti.

H: Jos ette hyväksy kaikkia ni miten te sit jaottelette sen ketä te hyväksytte ja ketä ette?

Laura: No ketä mä tunnen ja kaikkee tämmöstä

Lotta: Nii

Laura: Katon myös miltä se profiili näyttää et onks ne oikeita

H: Millä perusteella te sit hyväksytte niitä ihmisiä ketä otatte seuraajiksi?

Lukas: No Instagramissa mä katon ne [profiilit] läpi

Linus: Mäki voisin tavallaan jotain randomeita ottaa mut mä en kertois niille mitään

Se, millaista sisältöä varhaisnuoret itse *julkaisevat* ja millaista *eivät*, herätti paljon keskustelua eri ryhmissä. Huomionarvoista oli myös se, että julkaistavat sisällöt erosivat paljon toisistaan. Moni mainitsikin itse päättäneen kriteerit sille, minkälaisia julkaisuja sosiaaliseen mediaan tekee. Useassa ryhmässä mainittiin kuitenkin siitä, etteivät nuoret halunneet julkaista itsestään kasvokuvia. Tuua mietitytti myös se, mitä oli nuorempana julkaissut someen.

Lotta: Mä oon kyl miettiny et en mä kasvokuvia varmaan laittais someen... ehkä taakalta laittaisin sellasia missä hiukset heiluu tai jotain

Liina: Mä oon itseasiassa ite miettiny samaa

Laura: Sit ne tietää miltä sä näytät [puhuu kasvokuvista] ja ne voi helposti kopioida sen kuvan ja levittää sitä

Tua: Mä en ainakaan mitään naamakuvia koska silloin ku mä olin pienempi ni mä en tajunnut sitä ja tein Tiktokiin jotain sellasia videoita ja myöhemmin ku ne alko hävettää ja yritin päästä sinne käyttäjälle poistaa niitä ni en päässy sinne sisälle enää mut onneks siellä ei oo ketää hirveesti vanhempia seuraajia kun vaan mun sisko ja jotain sen kavereita

Varhaisnuorista erityisesti pojat tykkäsivät jakaa pelivideoitansa YouTubessa, ja tyttöjen mielestä kuvien ja videoiden jakaminen omista lemmikeistä tai piirustuksista oli turvallisinta ja mielekkäintä.

Eino: Joo YouTubeen videoita mul on kanava

Elias: Harvoin mut välil jotain pelivideoita joo

Tiia: Mä yleensä teen ainaki mun koirasta videoita koska mä en tykkää ihan hirveesti itsestäni laittaa kuvia muutenkaan ni mä en sit hirveesti laita musta mitään

Tilda: Mä itse ainakin instassa... mulla on sellanen tili mihin laitan kaikkia mun omia piirustuksia

Huomionarvoista on, etteivät nuoret kasvokuvien lisäksi halunneet jakaa henkilökohtaisiin asioihin, kuten vartaloon tai omiin tietoihin, liittyviä kuvia tai tietoja.

Liina: Alastonkuva

Lotta: Varmaan just se [alastonkuva]

Liina: Tai joku Kim Kardashian peppukuva ni ei

Lotta: Nii! [tirskuu]

Maria: No esimerkiksi jotain missä mä asun

Mikko: Nii

Markus: Enkä nyt mitään sellaisia henkilökohtaisia tietoja muutenkaan

Somessa olevat *tuntemattomat ihmiset* nousivat esille keskusteltaessa siitä, olivatko nuoret tutustuneet somen kautta uusiin ihmisiin tai tavanneet heitä myös kasvotusten. Tuntemattomia ihmisiä pidettiin mahdollisina kavereina, mutta heidän kanssaan oli myös koettu pelottavia tilanteita silloin, kun profiilin takana ei ollutkaan ollut se henkilö, joka siellä oli väittänyt olevansa.

H: Ootteko nähny niitä sit kans sen jälkeen vai onks ne vaan siellä [somessa]?

Laura: Öö no mä oon nähny niitä

Liina: Mä oon näkemässä ku mä oon just vast tutustunu nii mä en oo viel nähny niitä

Lotta: [puhuu Liinalle] Sä vaan tutustut "Kuka tää tyyppi on" no hyväksytään ja silleen "kuka sä oot moi" [tytöt nauravat]

Elias: Semmonen et joku on feikkiprofiililla silleen että tavataaks ja sit se on joku ihan eri ihminen

H: Onks teille käyny ikinä silleen?

Eerika: Joo

H: Mitä sitten tapahtu?

Eerika: Mä estin sen heti

Elias: Kyl siis mulki on ollu tollee mut en mä oo menny sen mukaa mihkää syömää jätskii

H: Mistä on tullut sit sellanen olo ettei oo lähtenyt [tapaamaan]?

Elias: Se ei tuntunu aidolta ja jos kirjottaa jonku tai laittaa kuvahakuun jonku sen kuvan sieltä [sovelluksesta] ja se ei oookkaan sen niminen ni se on vähä sillain...

H: Mm. Mistä sä oot oppinut tolleen ajattelemaan?

Elias: Vanhemmat on tota huoleh- tai sanonu että pidä järki mukana

6.3.2 Kiusaamisen kohtaaminen

Kuten luvussa 6.1.1 mainittiin, somekiusaaminen oli yksi tunnistetuimmista ja ikävimmistä riskeistä, mitä varhaisnuoret kohtasivat sosiaalista mediaa käyttäessään. Se, miten varhaisnuoret näissä kiusaamistilanteissa toimivat, nousi esiin useissa puheenvuoroissa haastatteluiden aikana. Nuoret puhuivat asiasta estämisen, huomiotta jättämisen ja kiusaamisesta kertomisen keinoin.

Helppoisimmaksi ja useimmin käytetyksi keinoksi kohdata tai päästä eroon kiusaamisesta somessa koettiin olevan *estäminen*. Monet nuoret kertoivat vain estävänsä ikävien tai häiritsevien kommenttien laittajat.

H: Mitä te sit teette jos kohtaatte sellasta kiusaamista tai ikävää sisältöä muuta?

Elias: Estän ne

Eerika: Mäkin estän

Huomiotta jättäminen nousi esiin myös keskusteltaessa siitä, miten nuoret toimivat, jos näkevät itselleen tulleen ikäviä kommentteja. Ryhmässä 5 Lassi jopa kehotti Lukasta laittamaan kommentoinnin pois päältä videoiltaan, jolloin kiusaamisen mahdollisuutta ei ainakaan kyseisessä kanavassa olisi.

Lassi: Pitää olla vaa välittämättä niist kommentteista

Lukas: Enkä mä yleensä kato ees niit kommentteja

Lassi: Ottaisit kommentit pois käytöstä [puhuu Lukakselle]

Hyvin moni haastateltavista oli kohdannut sosiaalista mediaa käyttäessään kiusaamista, mutta ainoastaan osa kertoi siitä jollekin muulle. Varhaisnuoret mainitsivat *kertovansa kiusaamisesta* välillä ystävilleen, toisinaan tilanteen ollessa vakava tai pitkäkestoinen vanhemmilleen, mutta usein eivät kenellekään. Jos taas he näkivät ystävänsä profiilissa kiusaamista, siitä koettiin tärkeäksi kertoa asianosaiselle tai yrittää itse tehdä asialle jotain. Sintonen (2018) toteaa, että nuorten uusi mediamaailma ja osallisuus siellä on mennyt osalta vanhemmista hieman ohi. Tämä tarkoittaakin sitä, että lapset ja nuoret toimivat medioissa joko täysin omillaan tai vertaissuhteiden tuella, mikä näkyy seuraavissa puheenvuoroissa selvästi. (Sintonen, 2018a, s. 91.)

H: Kerrotteko te siitä [kiusaamisesta] kenellekään?

Markus: No saatan kavereille kertoa jos se on vaikka johonki kaverin kuvaan tullu tai johonki semmoseen minkä molemmat tietää mut en mä nyt mistään ihan random jutuista ala kertoa

H: No jos te näkisitte et teidän kaverii kiusattais ni kertoisitteks te siitä jollekin?

Maria: Joo

Markus: No varmaan, ainaki sen kaverin kanssa puhuisin

H: Jos te näätte et jotain teidän kaveria kiusataan ni kertoisitteks te siitä jollekin?

Anna: No mä en välttämättä kertois mut mä yrittäisin vaan saada ettei se kiusais sitä enää

H: Mm.

Alina: Varmaan sama

Arttu: Mm joo. Varmaan neuvoisin kaverii tai jotain

H: Puhuisitte kuitenkin keskenänne siitä?

Arttu: Joo

Ryhmässä 3 tytöt perustelivat enemmän sitä, miksi eivät kertoneet vanhemmilleen kohtaamastaan kiusaamisesta.

H: Kerrotteks te jollekin jos tulee jotain ikäviä kommentteja tai näätte niitä?

Lotta: Kyl mä kavereiden kaa puhun niistä mut en mä vanhemmille

Liina: En mä vanhemmille myöskää kertois

H: Miksi?

Lotta: En mä tiä...

Liina: Tuntuu et ne on sillee "poista se some" ku ei ne tajuu sitä et kyl sielt tulee hyvääki juttuu et ei se oikeesti oo vaa sitä [kiusaamista]

Laura: Ne ei ymmärrä miten ne jutut niiku menee

Liina: Nii

Laura: Ku ne on nii vanhoja

Toisaalta taas ryhmässä 6 oltiin sitä mieltä, että jos kiusaaminen äityisi todella pahaksi tai kestäisi pitkään, niin siitä kerrottaisiin siinä tapauksessa vanhemmille. Tiia mainitsi syyksi sen, että hän voisi luottaa vanhempiinsa asiassa. Toisessa ryhmässä myös Laura sanoi kertoneensa kiusaamisesta siinä kohtaa, kun sitä oli kestänyt jo muutaman kuukauden.

Tilda: Riippuu vähän minkälaista se on jos se on sellasta tosi pahaa ni sit mä kertoisin varmaan mun vanhemmille

Tiia: Mäkin kertoisin vanhemmille koska niihin voi ainakin luottaa

H: Onks ikinä ollu silleen et on tullu niin paha mieli jostain tollasesta [kiusaamisesta] että ois puhunu siitä jolleki?

Liina: No ei

Lotta: Ei

Laura: No mä kerroin mun äidille siitä [kun häntä kiusattiin ulkopuolisen tytön toimesta]
ku se oli jo pari kuukautta ollu mut sitte mä kans estin sen [kiusaajan]

Vertaissuhteet voidaan siis nähdä tärkeinä niissä tilanteissa, joissa varhaisnuoret kohtaavat kiusaamista. Keskusteluiden perusteella nuoret kokivat helpoimmaksi kertoa kiusaamisesta saman ikäisille ystävilleen, ja vanhempain turvauduttiin vain tilanteissa, joissa tilanne oli kestänyt todella pitkään. Varhaisnuorten puheenvuorojen kanssa samassa linjassa ovat myös Some ja nuoret (2019) tutkimuksen tulokset siitä, että ainoastaan 15 % somekiusaamisen kohteeksi joutuneista nuorista kertoi kiusaamisesta ulkopuolisille. Jos taas nähtiin oman ystävän kokevan kiusaamista sosiaalisessa mediassa, nuorilla tuntui olevan matalampi kynnyks puuttua kuin itseen kohdistuvaan kiusaamiseen.

6.4 Muut

Varhaisnuorten keskusteluista nousi esiin useamman kerran sisältöjä, jotka voitiin määritellä kotoa opituiksi tavoiksi toimia. Haastateltavien ollessa suhteellisen nuoria, 11–12-vuotiaita, ei ollut ihme, että kodin vaikutus varhaisnuorten toimintaan oli nähtävissä. Tässä tutkimuksessa tutkittiin koulun vaikutusta varhaisnuorten sosiaalisen median käyttöön, mutta kodin vaikutukset olivat kuitenkin huomattavia ja koin oleellisena esitellä ne osana tutkimuksen tuloksia.

6.4.1 Kodin mediakasvatus

Mediakasvatusta tapahtuu niin kotona kuin koulussakin, ja monet varhaisnuorten elämässä toimivat aikuiset ovat tiedostamattaankin mediakasvattajia. Siinä missä vanhemmat kokivat olevansa ensisijaisesti vastuussa lapsensa turvallisesta mediankäytöstä, heidän mielestään turvallista internetinkäyttöä tulisi opettaa myös koulussa (Happo, 2013). Varhaisnuorten kotona annettu mediakasvatus voidaan jakaa lupa-asioihin ja kieltoihin liittyviin sisältöihin. Monet nuoret puhuivat vanhempien roolin korostuneen silloin, kun he olivat alkaneet käyttää sosiaalista mediaa.

Se, kuinka paljon mediakasvatukseksi luokiteltavaa sisältöä kodeissa oli, vaihteli eri vastaajien välillä. *Lupa-asiat* olivat aihe, joka nousi esiin nuorten välisissä keskusteluissa. Osa nuorista oli pyytännyt lupaa saada liittyä sosiaaliseen mediaan, kun taas toiset olivat liittyneet sinne kyselemättä.

H: Silloin kun aloititte käyttämään [somea] niin kysyitteks lupaa vanhemmilta?

Maria: Joo

Markus: En mä muista siit on nii kauan

Mikko: En mäkään

Helmi: Joo kysyin lupaa

Henrik: Joo

Hanna: Mun pitää vieläkin silleen kysyy koska mä en voi ladata mitään et siihen tarvii aina salasanan [vanhemmilta]

Ryhmissä keskusteltiin myös siitä, että joihinkin sovelluksiin liittymiseen oltiin pyydetty lupaa, koska asiasta oltiin keskusteltu aiemmin ja joihinkin taas lupaa ei oltu koettu tarpeelliseksi pyytää. Ryhmässä 4 Elias mainitsi myös, että vanhemmat olivat itse tutustuneet joihinkin sovelluksiin ottaakseen selvää, mitä ne pitivät sisällään.

Lotta: Kyl mä kysyin kaikki muut paitsi tän [osoittaa Whatsappia] koska mun äiti anto mulle sen vaa enkä tiennyt ees mikä se oli

Liina: Mun vanhemmat ei tiedä vielä kukaan somei mitä mä käytän mut Instagramiin joo [kysyi luvan]

Elias: Joo sillei et mä latsin sen [sovelluksen] ja sit mä olin vast silleen et "tiesitteks te et mä käytän tätä somea" ja sit ne oli sillee et "aa ok"

--

Elias: Ja vaik sillee ku mä olin pienempi ni YouTube vaikka tai tämmösiä appeja ni sit ne [vanhemmat] niiku ite lats sen myös et ne tietää mitä siel niiku tapahtuu ja vähän kattoo sitä menoo

Lupaa saatettiin sovellusten lataamisen lisäksi pyytää myös seuraajien hyväksymiseen. Ryhmässä 7 Hanna mainitsikin, että hänen täytyy hyväksyttää Instagramissa tulevat seuraajapyynnöt vanhemmillaan.

H: Jos tulee seuraajapyyntöjä ni hyväksyttekö te ne kaikki vai?

Hanna: En mä ihan aina hyväksy niitä että mun pitää kysyy mun vanhemmilta lupa että saaks ne seurata mua

Toinen aihe, johon varhaisnuorten vastauksia saatettiin luokitella, oli *kiellot*. Kieltojen syyksi esiin nousivat lähinnä ikärajat ja ylipäättäen se, mitkä sovellukset koettiin kuuluvaksi lähinnä vanhemmille ihmisille. Varhaisnuoret olivat myös useassa kohdassa sitä mieltä, että esimerkiksi juuri Facebook oli selkeästi tarkoitettu heitä vanhemmille ihmisille, eikä sitä välttämättä pidetty edes niin kiinnostavana sovelluksena. Lassi mainitsikin joskus omistaneensa Facebook profiilin, mutta poistaneensa sen sitten juuri siitä syystä, että koki sen olevan enemmän vanhemmille käyttäjille suunnattua. Tilda taas oli saanut luvan käyttää osaa sovelluksista vasta myöhemmin kuin toisia. Sosiaalisen median ikärajoista oli selkeästi puhuttu nuorten kanssa kotona, ja sekä lapset että vanhemmat tuntuivat olevan niistä tietoisia.

H: Onks kotona kielletty ettei sais käyttää jotain sovellusta?

Lukas: Mä en saa käyttää Facebookia vielä mut muita mä saan käyttää

Linus: Mikset saa käyttää Facebookia?

Lukas: Se on vähän enemmän aikuisille

Lassi: Mä muistan ku mul oli Facebook ja se on tarkoitettu vähän enemmän aikuisille kyl

Tilda: Ainaki mul on sillain et ennen ku mä saan lataa jonku ikärajallisen sovelluksen ni mun pitää kysyä lupa et ei mihinkään piirto-sovelluksiin mut ainaki mul on puhelimessa silleen et siihen tarvii jonku salasanan vanhemmilta jos haluun ladata

Tiia: Munki pitää pyytää lupa siihen ja kaikki noi somet on mun vanhempien valvonassa mitkä on k-13 ja en ihan kaikkia saa viel käyttää

Tilda: Tai sillai niinku että mä en saanu ladata Snäppii, Instaa ja Tiktokkii ku vasta myöhemmin, ehkä joskus kolmosella tai myöhemmin

Vanhemmilla ja kotoa tulevalla mediakasvatuksella on keskustelujen perusteella erityisen suuri merkitys etenkin siitä vaiheesta, kun varhaisnuoret alkavat käyttää sosiaalisen median eri palveluita. Osassa tapauksista vaikutti kuitenkin siltä, että liittymisluvan saatuaan nuoret jätettiin selviytymään omillaan. Happo (2013, s. 29) mainitseekin, että 10–12-vuotiaiden nuorten vanhemmista enää 19% tuntee erittäin hyvin oman lapsensa käyttämät nettisisällöt, kun taas puhuttaessa 4–6-vuotiaista lukema on 69 %. Kuitenkin osassa perheistä vanhemmat pitivät edelleen nuoriaan silmällä esimerkiksi seuraamalla seuraajapyyntöjä tai suojaamalla salasanojen sovelluskaupan käyttöä.

7 Yhteenveto

Tässä tutkimuksessa tutkittiin varhaisnuorten käsityksiä omasta sosiaalisen median käytöstä ja etenkin sen käytön riskeistä. Ensinnäkin selvitettiin, mitä riskejä varhaisnuoret itse tunnistivat somen käytössä olevan. Toiseksi käsiteltiin koulun ja mediakasvatuksen vaikutusta varhaisnuorten somen turvalliseen käyttöön. Sitteen tuotiin esiin sitä, miten nuorten sekä omat ajatukset että mahdolliset mediakasvatuksen vaikutukset näkyvät siinä, miten he sosiaalista mediaa arjessaan käyttävät. Analyysin viimeisessä osiossa käsiteltiin kodin vaikutusta varhaisnuorten somen käyttöön. Oletettavasti juuri osallistujien nuoren iän takia kodin vaikutukset tulivat useamman kerran selkeästi keskusteluissa esille, eikä sitä ollut sitten mielekästä jättää huomiotta.

Varhaisnuoret tunnistivat sosiaalisen median käyttöön liittyvinä riskeinä somekiusaamisen, henkilökohtaisten tietojen jakamisen, huijaukset ja ikävät sisällöt. Somekiusaaminen puhututti ryhmissä eniten. Oli ikävää huomata, että varhaisnuoret ajattelivat kiusaamisen kuuluvan someen. Kiusaamista pidettiin normaalina ja ajateltiin, ettei siihen ole juuri mitään mahdollisuuksia puuttua. Varhaisnuorten oli myös itse vaikeaa määritellä, mikä oli somekiusaamista ja mikä ei. Varhaisnuorten sosiaalisen median käytössä nousi siis selkeäksi osa-alueeksi somekiusaaminen, ja sen vaikutus näkyi kaikissa tutkimuskohteena olevissa teemoissa.

Varhaisnuoret keskittyivät pohtimaan somessa jakamiensa henkilökohtaisia tietoja, joita pidettiin tärkeänä pitää yksityisinä. Etenkin ikä puhututti nuoria monissa keskusteluissa. Nuorten iän kertomista somessa pidettiin toisaalta vaarallisena mutta toisaalta taas vastauksissa näkyi ajatus siitä, että omia taitoja pidettiin parempina kuin esimerkiksi omien vanhempien. Huijauksista nuoret pohtivat eniten valeprofileja ja niiden takana olevia tuntemattomia ihmisiä. He tiedostivat, että tuntemattomille, mahdollisesti valheellisella profiililla oleville ihmisille, ei tarvinnut eikä kannattanut kertoa juuri mitään itsestään. Ikävinä sisältöinä pidettiin eläinräökkäyksestä nähtyjä videoita sekä pornoa, joka oli kummastuttanut ja aiheutti noloa.

Koulun ja mediakasvatuksen vaikutuksista varhaisnuorten somen käytöstä puhuttaessa esiin nousivat nuorten omat taidot ja koulussa tapahtuva mediakasvatus. Omat taidot nähtiin riittävinä ja sellaisina, että niiden avulla somessa pärjättiin vaikei mediakasvatuksesta oltu hirveästi puhuttu. Varhaisnuorten ajatukset erosivat toisistaan jonkun verran puhuttaessa koulun mediakasvatuksen tarpeellisuudesta. Osa oli sitä mieltä, että koulussa tapahtuvaa mediakasvatusta voisi lisätä esimerkiksi juuri käsittelemään enemmän somekiusaamista. Toiset taas olivat sitä mieltä, että määrä oli riittävä eivätkä siellä käydyt asiat välttämättä enää edes palanneet mieleen. Osa oli jo kyllästynyt samojen asioiden jankkaamiseen. Vastaus tähän voisi olla, että koulujen mediakasvatusta uudistettaisiin vastaamaan nykyajan tarpeita. Nettietiketti on nykynuorille jo tuttua, mutta apua tarvittaisiin juuri kiusaamisen, ikävän kommentoinnin ja sisältöjen sekä muiden turvallisuuteen liittyvien asioiden hallintaan.

Se, miten varhaisnuoret itse toimivat somessa, oli pääsääntöisesti linjassa heidän tunnistamiensa riskien ja kotoa tai koulusta tulleen mediakasvatuksen kanssa. Riskeihin vastattiin pitämällä pääsääntöisesti omat someprofiilit yksityisinä, tai ainakin tutkimalla tarkkaan, keitä seuraajiksi hyväksyttiin. Omia julkaisuja mietittiin niin, että kasvokuvia ei olisi näkyvillä ainakaan sellaisissa sovelluksissa, missä ne voisivat lähteä leviämään vieraiden ihmisten toimesta. Somekiusaamisen kohtaamiseen liittyvä toiminta oli kaikilla nuorilla hyvin samanlaista. Vastauksena kiusaamisen kohtaamiselle nähtiin ainoastaan kiusaajien estäminen tai huomiotta jättäminen. Kiusaajat estettiin, ja sen jälkeen niistä yritettiin olla välittämättä ja unohtaa. Kommenttien poistaminen oli myös yksi keino, jolla varhaisnuoret yrittivät estää kiusaamista tai sen näkymistä muille. Ainoastaan hyvin harvoissa tapauksissa asioista kerrottiin kenellekään aikuiselle. Jos aikuiselle oltiin kerrottu somekiusaamisesta, se oli jatkunut jo pitkän aikaa. Varhaisnuoret puhuivat yllättävän paljon keskenään kiusaamisesta ja yrittivät auttaa vertaistaan tilanteen kohdatessa. On surullista, että somekiusaamisesta yritetään selvittää ainoastaan itse tai vertaissuhteiden avulla. Yhtenä syynä tähän on luultavasti se, että varhaisnuoret eivät usko kenenkään voivan tehdä sille mitään.

Kodin rooli nuorten sosiaalisen median käytössä oli nähtävissä monissa haastatteluissa, ja tähän vaikuttaa varmasti haastateltavien vielä suhteellisen nuori ikä.

Kodin vaikutus näkyi eniten lupa-asioissa, koska suuri osa nuorista oli pyytänyt lupaa saada liittyä sosiaalisen median palveluihin. Osan vanhemmat seurasivat edelleen lapsensa sosiaalisen median käyttöä muun muassa hallitsemalla sovel-luskauppaa salasanojin tai seuraamalla lapsensa saamia seuraajapyyntöjä. Mo-nissa haastatteluissa kuitenkin todettiin, että nuorten kasvaessa myös vanhem-pien tarkkailu oli vähentynyt. Osalla vanhemmista ei ainakaan nuorten itsensä mielestä ollut tietoa, mitä sovelluksia he käyttivät.

8 Luotettavuus

Tässä luvussa kuvaan niitä keinoja, joiden avulla tutkimuksen luotettavuutta on pyritty parantamaan. Kuvaan myös tutkimuksen kannalta olennaisia mutta mahdollisesti sen luotettavuutta heikentäviä tekijöitä. Yhtenä laadullisen tutkimuksen ominaisuuksista voidaan Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan pitää sen subjektiivisuutta ja pohdintaan painottuvaa lähestymistapaa, mikä tekee luotettavuuden arvioinnista hankalaa. Tässä tutkimuksessa subjektiivisuuteen on vaikuttanut etenkin sen aihe, mutta myös käsiteltävien ilmiöiden, kuten mediakasvatuksen ja sosiaalisen median, nopea muuttuvuus. Tämä tekee tuloksien vertaamisesta aiempaan tutkimustietoon haastavaa. Tutkimuksen luotettavuutta on kuitenkin mahdollista arvioida muutamasta eri näkökulmasta käsin.

Tutkimuksessani rajasin sosiaalisen median koskemaan lähinnä varhaisnuorten, eli tutkimuksen kohdejoukon, suosimia palveluita aiemman tiedon perusteella. Sosiaalinen media on käsitteenä paljon tätä laajempi, kuten esitin luvussa 3.1, mutta rajasin tässä tutkimuksessa sen koskemaan varhaisnuorille itselleen tuttuja alustoja mahdollisimman autenttisten mielipiteiden ja kokemusten saamiseksi. Toisenlainen rajausta olisi voinut tuottaa erilaista tutkimustietoa, mutta saattanut aiheuttaa myös aiheen liian rönsyilyn. Teoreettisessa viitekehyksessä pyrin kuitenkin siihen, että käyttämäni ja valitsemani käsitteet oli huolellisesti avattu ja niiden käyttöä perusteltu. Sarajärvi ja Tuomi (2018, 134–136) toteavatkin, että luotettavuuteen vaikuttavat tutkimuksen kannalta olennaisen käsitteistön avaaminen ja aiemman teorian hyödyntäminen omassa prosessissa.

Myös menetelmän valinta vaikuttaa siihen, millaista tutkimustietoa tutkijan on mahdollista saada. Haastattelun vaarana on Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2007, s. 201) mukaan se, että haastateltavat saattavat antaa joissain määrin yleisesti ja sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia ryhmähaastattelutilanteissa. Koen kuitenkin, että koska kaikki haastateltavat olivat tuttuja toisilleen, ei tällaista ongelmaa tutkijan silmin ollut huomattavissa. En myöskään lähettänyt haastattelurunkoa etukäteen oppilaille, jolloin he eivät voineet miettiä etukäteen mitä vastaisivat, vaan puhuivat suoraan ajatuksistaan ja mielipiteistään, kuten tavoitteena olikin. On kuitenkin mahdollista, että yksilöhaastatteluiden tulokset olisivat olleet

erilaisia. Toisaalta ryhmät keskustelivat paljon ja kommentoivat toistensa vastauksia, joten pienryhmähaastattelu haastateltavien iän huomioiden saattoi toimia tässä tapauksessa jopa paremmin kuin yksilöhaastattelu. Haastateltaville annettiin myös mahdollisuus tulla puhumaan tutkijalle jälkeenpäin kahden kesken.

Nikander (2010, s. 363) toteaa, että haastatteluaineistoa läpikäydessä tutkija tekee päätöksiä siitä, miltä osin ja mitä hän materiaalistaan käyttää ja miten sen sitten lukijalle esittää. Tässä tutkimuksessa osa aineistoista karsiutui pois, koska laadulliselle haastattelulle ominaisena piirteenä materiaalia tuli niin paljon, että etsin aineistosta niitä kohtia, jotka vastasivat mahdollisimman tarkasti tutkimuskysymyksiini. Aineiston purkamista ei tulisikaan nähdä pelkkänä työvaiheena, vaan käsittää se olennaisena osana analyysia (Nikander, 2010, s. 63). Tutkimuksen laatua parantavana asiana voidaan nähdä myös se, että tutkija litteroi itse haastattelunsa ja aloittaa sen mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 185). Aloitin haastatteluiden litteroinnin heti seuraavana päivänä, joten tämä voidaan nähdä laatua parantavana seikkana. Tutkimus voidaan nähdä validina myös silloin, kun tutkimustulokset ovat yhteneväisiä tutkimuskysymysten kanssa eli tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu (Janesick, 2000, s. 393). Tämän takia koin mielekkääksi esittää tutkimustulokset tutkimuskysymyksiä vastaavassa järjestyksessä, ja niistä on sen vuoksi helppo havaita vastaavuus tavoitteisiin.

Tässä tutkimuksessa teoriatausta oli moninainen sisältäen sekä suomenkielisiä että kansainvälisiä lähteitä ja tutkimuksia. Sosiaalisen median ja mediakasvatuksen ollessa alati muuttuvia ja kasvavia ilmiöitä, niiden määrittely on vaikeaa ja ajankohtaisimman tiedon saaminen hankalaa. Tiettyjä osa-alueita tarkastellaksani jouduin myös käyttämään lähteitä, jotka eivät ole hyvän tieteellisen periaatteen mukaisia ja se voidaan nähdä luotettavuutta huonontavana tekijänä. Toisaalta tutkittavien ilmiöiden monisäikeisyys ja ajankohtaisuus vaativat tällaisten lähteiden käytön ajankohtaisen ja monipuolisen kokonaisuuden saamiseksi.

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy olennaisesti myös sen eettisyys. Koska haastateltavat ovat alaikäisiä ja tutkimusmenetelmänä on haastattelu, korostuu vahvasti hyvän tieteellisen etiikan periaatteet. Tutkijan tehtävänä on huolehtia, että

osallistujien anonymiteetista huolehditaan asianmukaisesti ja että tutkimustuloksia ei anneta muille tahoille tai niitä käytetä muihin tarkoituksiin kuin mistä yhdessä haastattelua sovittaessa on puhuttu. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 156.) Ennen haastattelua toin ilmi tutkimuksen tekoon liittyvät luottamukselliset seikat, kuten anonymiteetin ja vaitiolovelvollisuuden. Säilytin muistiinpanoja, litterointeja ja haastattelunauhoja salasanasuojattuina ainoastaan sen aikaa, kun se oli tutkimuksen tekemisen kannalta tarpeellista. Anonymiteetista huolehdittiin pseudonyymein ja koodein jo heti haastattelua tehtäessä.

Raportoin aineiston käsittelyä sekä analyysin eri vaiheita teoriaohjaavan sisällyönanalyysin keinoin mahdollisimman läpinäkyvästi ja yksityiskohtaisesti (Hirsjärvi, Hermes ja Sajavaara, 2007, s. 24, 26). Pyrin mahdollisimman selkeään läpinäkyvyyteen huolehtien kuitenkin tutkittavien anonymiteetin säilyttämisestä sen takia, että lukija voisi ymmärtää, miten olen saamiini tuloksiin päätenyt.

9 Pohdintaa

Kuten varhaisnuorten haastatteluissa ja teoreettisessa viitekehyksessä ilmeni, sosiaalinen media ja siihen liittyvät riskit ovat arkipäivää 2020-luvun varhaisnuorille. Varhaisnuoret tiedostavat riskit kuitenkin hyvin, osaksi kotoa ja koulusta tulleen mediakasvatuksen kautta, osaksi vertaissuhteissa käytyjen keskusteluiden ja kokemusten avulla, mutta toisaalta myös siksi, että he ovat käyttäneet arjessaan sosiaalista mediaa hyvin nuoresta iästä pitäen. 90 % suomalaisista lapsista ja nuorista tuntee juuri julkaistun tutkimuksen mukaan olonsa pääsääntöisesti turvalliseksi käyttäessään sosiaalista mediaa, ja tämän tutkimuksen tulokset kertovat sitä samaa (EU Kids Online, 2020).

Sosiaalisen median nopean muuttuvuuden ja palveluiden kasvun takia varhaisnuorten puheenvuoroista kävi ilmi, että etenkin kouluissa tapahtuva mediakasvatus laahaa hieman aikaansa perässä kun taas kotien mediakasvatus keskittyy lähinnä lupa- ja kieltoasioihin. Kuten Kupiainen ja Sintonen (2009) ovat maininneet, mediakasvatukseksi ei riitä enää pelkkä kieltojen lateleminen, vaan varhaisnuoria täytyy opettaa toimimaan medioiden ristipaineessa ja antaa heille välineitä reagoida. Muutoin he saattavat turtua median tuomaan informaatiotulvaan. Nuoret olivat hyvin perillä esimerkiksi yksityisyysasioihin tai jakamiseen liittyvistä turvallisuusasioista, mutta kaipasivat enemmän ohjeistusta siitä, miten toimia sosiaalisen median kiusaamistilanteissa. Olisi myös tärkeää painottaa nuorille, ettei kiusaaminen ole, oli se missä kontekstissa tahansa, ikinä oikein, eikä siihen tarvitse tottua. Aiemmin mainittua turtumista on siis tavallaan jo tapahtunut. Sosiaalinen media on nykypäivän kiusaamisalusta, eikä tätä näkökulmaa voi jättää huomiotta, kuten koulukiusaamistakaan ei ole jätetty.

Osa tämän tutkimuksen tuloksista, kuten esimerkiksi se, miten varhaisnuoret kokevat omien taitojensa riittävyyden sopivaksi somessa toimimiseen, saa vahvistusta SoMe ja nuoret (2019) sekä EU Kids Online (2020) -tutkimusten tuloksista. Sosiaalisen median riskeinä ja ikävinä puolina nähdyt somekiusaaminen, henkilökohtaisten tietojen jakaminen, huijaukset ja ikävät sisällöt olivat myös linjassa Rasin ja Kankaan (2018) tutkimuksen tulosten kanssa. Heidän luokitteluunsa sosiaalisen median varjopuolista kuuluivat vihapuhe, nettikiusaaminen ja haitalliset

mediasisällöt (Rasi & Kangas, 2018, s. 14). Kuten tässä tutkimuksessa esitettiin, huomionarvoinen tulos on myös se, että varhaisnuoret eivät ehkä ole edes ymmärtäneet sitä, että koulusta voisi saada tukea heidän kohtaamiinsa riskeihin ja ikäviin tilanteisiin somessa. Koulun mediakasvatus näyttäytyy heille tällä hetkellä asioina, jotka he ovat tienneet jo etukäteen eivätkä täten ole saaneet koulusta mitään uutta tai hyödyllistä tietoa itselleen.

Tämän tutkimuksen tuloksista nousi esiin myös se, miten vaihtelevaa nuorten kotoona saama mediakasvatus oli ollut. Sen vuoksi olisi tärkeää turvata jokaisen lapsen ja nuoren tasalaatuisen mediakasvatuksen saanti. Tämä voitaisiin toteuttaa keskittymällä mediakasvatukseen enemmän kouluissa. Mediakasvatuksen toteutumista voidaan kuitenkin vaatia Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteilla (2014), eikä tätä näkökulmaa voi siten jättää huomiotta. Varhaisnuoret omien sanojensa mukaan ” pärjäävät ihan hyvin ” somessa nytkin, mutta kasvattajien ja koulujen vastuulla on tarjota heille keinoja selvitä uudenaikaisessa, alati muuttuvassa mediakulttuurissa.

Tämä tutkimus toi esiin pitkälti sosiaalisen median käytön riskejä ja varjopuolia kuten tutkimuksen tavoitteena olikin. Ei pidä kuitenkaan unohtaa, että nuorten puheenvuoroissa näkyi toistuvasti myös se, miten paljon sosiaalisuutta, inspiraatiota ja viihdettä some tuo varhaisnuorten elämään. Sosiaalisen median käyttäjämäärät, siellä vietetty aika sekä uusien sovellusten määrä kasvavat joka vuosi (Some ja nuoret, 2019), joten on selvää, että varjopuolien lisäksi se tuo myös paljon hyvää nuorten jokapäiväiseen elämään. Tämän vuoksi onkin tärkeää keskittyä siihen, että nuorille voidaan taata turvallinen olo somessa jatkossakin.

Tämän tutkimuksen sekä tätä edeltävien tutkimusten tulosten perusteella jatkotutkimusaiheeksi voidaan ehdottaa sitä, että tarkasteltaisiin, miten mediakasvatus saataisiin vastaamaan nykyajan tarvetta. Todennäköisesti lapsia ja nuoria olisi hyvä osallistaa suunnitteluun. Myös varhaisnuorten keskinäisiä vertaissuhteita sosiaalisessa mediassa olisi varmasti hyödyllistä tutkia lisää löytääksemme syitä sille, minkä takia ja minkä kaltaista kiusaamista somessa tapahtuu. Koulun mediakasvatusta voitaisiin näiden tietojen avulla kehittää siten, että se vastaisi nuorten kohtaamiin haasteisiin entistä paremmin.

Lähteet

Adeane, A. (2019). Blue Whale: What is the truth behind an online 'suicide challenge'? Luettu 21.2.2020 <https://www.bbc.com/news/blogs-trending-46505722>

Collin, P. (2015). Social media and the wellbeing of children and young people: A literature review. Perth, WA: Prepared for the Commissioner for Children and Young People, Western Australia. Luettu 20.1.2020 https://www.researchgate.net/publication/281455977_Social_media_and_the_well-being_of_children_and_young_people_A_literature_review

Dwilson, S. D. (2018). Blue Whale Challenge: List of All 50 Tasks [UPDATED]. Luettu 22.2.2020 <https://heavy.com/news/2017/07/blue-whale-challenge-game-what-are-the-50-challenges-tasks/>

Eskola J. (2018). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (179–203). Jyväskylä: PS-kustannus.

Forss, M. (2014). *Fobban sosiaalisen median selviytymisopas*. Helsinki: Crime Time.

Glazzard, J. (2019). *Social media and its effects on young people's mental health*. Technology and Child Mental Health. Carnegie Education Blog. Leeds Beckett University. Luettu 20.1.2020 <https://www.leedsbeckett.ac.uk/blogs/carnegie-education/2019/02/social-media-and-its-effects-on-children-and-young-people/>

Happo, H. (2013). Lapsiperheiden mediakysely 2012: 0–12-vuotiaiden lasten internetin käyttö ja mediakasvatus kotiympäristössä. Teoksessa R. Kupiainen, S. Kotilainen, K. Nikunen, & A. Suoninen (toim.), *Lapset netissä – Puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2013*, 44–53.

Herkman, J. (2007). *Kriittinen mediakasvatus*. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

Hobbs, R., & Moore, D. C. (2013). *Discovering media literacy: Teaching digital media and popular culture in elementary school*. Thousand Oaks, CA: Corwin.

Huhtala, N. (2013). Verkkokiusaaminen lasten ja nuorten nettimaailman haasteena. Teoksessa R. Kupiainen, S. Kotilainen, K. Nikunen, & A. Suoninen (toim.), *Lapset netissä – Puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2013*, 44–53.

Jaakkola, M. (2010). Uuden julkisuuden sääntöjä luomassa – keskustelevat vuorovaikutussuhteet keinona sukupolvien välisen digitaalisen kuilun kaventamiseen. Teoksessa M. Meriranta (toim.), *Mediakasvatuksen käsikirja* (37–60). EU: Unipress

Janesick, V. (2000). The choreography of qualitative research design. Teoksessa N. Denzin & Y. Lincoln (toim.), *Handbook of qualitative research* (379–399). United states of America: Sage Publication.

Kiviniemi, K. (2018). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ilkkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (62–74). Jyväskylä: PS-kustannus.

Kotilainen, S. & Hankala, M. (1999). Mediassa on aktiivisen oppimisen mahdollisuus. Teoksessa S. Kotilainen, M. Hankala & U. Kivikuru (toim.), *Mediakasvatus* (43–70). Helsinki: Edita.

Kotilainen, S., Hankala, M., & Kivikuru, U. (1999). *Mediakasvatus*. Helsinki: Edita.

Kowalski, R. M., Limber, S.P. & Agatston, P. W. (2012). *Cyberbullying: Bullying in the digital age*. Oxford: Blackwell.

Kupiainen, R., & Sintonen, S. (2009). *Medialukutaidot, osallisuus ja mediakasvatus*. Helsinki: Gaudeamus.

Kärkkäinen, H. (2019). Karmiva nettihuijaus tuli takaisin – älä missään nimessä levitä eteenpäin. Luettu 21.2.2020 <https://www.is.fi/digitoday/art-2000006018240.html>

Livingstone, S. (2014) Developing social media literacy: How children learn to interpret risky opportunities on social network sites. *Communications. The European Journal of Communication Research*, 39(3): 283–303. <http://eprints.lse.ac.uk/62129/1/Developing%20social%20media%20literacy.pdf>

Löfström, J. (2011). Ryhmähaastattelu historiatietoisuuden tutkimuksen välineenä: Havintoja lukiolaisten ryhmähaastattelusta teemana historialliset hyvitykset. Teoksessa L. Tainio, K. Juuti, A. Kallioniemi, P. Seitamaa-Hakkarainen & A. Uitto (toim.), *Ainedidaktisia tutkimuksia 1: Näkökulmia tutkimusperustaiseen opetukseen* (67–80). Helsinki: Ainedidaktinen tutkimusseura.

Mediakasvatus (2019). <https://mediakasvatus.fi/mediakasvatus/> Mediakasvatusseura ry.

Merikivi, J., Myllyniemi, S. & Salasuo, M. (2016). *Media hanskassa: Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2016 mediasta ja liikunnasta*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion liikuntaneuvosto, Nuorisosiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusseura.

Merilampi, R. (2014). *Mediakasvatuksen perusteet*. Helsinki: BTJ

Niemi, H., Vahtivuori-Hänninen, S., Aarnio, A., & Kynäslahti, H. (2014). Mikä muuttuu, kun teknologia tulee kouluun? Teoksessa H. Niemi & J. Multisilta (toim.), *Rajaton luokkahuone* (65–83). Jyväskylä: PS kustannus.

Nurmi, J.-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L., & Ruoppila, I. (2014). *Ihmisen psykologinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.

O’Keeffe, G. & Clarke-Pearson, K. (2011). *Clinical Report – The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families*. Luettu 29.9.2019 <http://pediatrics.aappublications.org/content/pediatrics/127/4/800.full.pdf>

Pajamäki, T. (2013). Internetissä nähty porno kuuluu lasten ja nuorten puhelimessa ja netissä. Teoksessa R. Kupiainen, S. Kotilainen, K. Nikunen, & A. Suominen (toim.), *Lapset netissä – Puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2013*, 44–53.

Pohjola, K., & Johnson, E. (2009). *Lasten mediakulttuuri ja koulu vuoropuheluun*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.

POPS (1994). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 1994*. Helsinki: Opetushallitus.

POPS (2004). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004*. Helsinki: Opetushallitus.

POPS (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Opetushallitus.

Pönkä, H. (2014). *Sosiaalisen median käsikirja*. Jyväskylä: Docendo.

Rasi, P. & Kangas, M. (2018). Mediakasvatus osana opettajan työnkuvaa. Teoksessa V. Willman (toim.) *Mediakasvatuksen käsikirja* (11–32). Kuopio: Unipress.

Rautio, I. (2016). Inspiraatiota ja ulkonäköihanteita – Kuudesluokkalaisten tyttöjen näkemyksiä mediakulttuurin seksualisoituneesta naiskuvasta ja mediakasvatuksen tarpeellisuudesta. Pro Gradu –tutkielma, Kasvatustiede, Helsinki: Opettajankoulutuslaitos.

Saarikoski, P. (2013). 2004 – Vuodatuksia laajakaistoilla. Teoksessa Suominen, J., Östman, S., Saarikoski, P., & Turtiainen, R (toim.) *Sosiaalisen median lyhyt historia* (48–65). Helsinki: Gaudeamus.

Salo, U.-M. (2015). Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa S. Aaltonen ja R. Högbäck (toim.), *Umpikujasta oivallukseen: refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa* (166–190). Tampere University Press & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 164.

Sintonen, S. (2012). *Susitunti*. Tampere: Finn Lectura.

Sintonen, S. (2018a). Mediakasvatus varhaisvuosina: mukaan dynaamiseen esittämisen virtaan? Teoksessa V. Willman (toim.) *Mediakasvatuksen käsikirja* (89-120). Kuopio: Unipress.

Sintonen, S. (2018b). Lintu lensi oksalle, lauloi niitä näitä. Monilukutaito mediakasvatuksessa. Teoksessa M. Puska (toim.), *Mediametkaa! Osa 10, Mediakasvatuksen parhaat käytännöt*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. EU Kids Online. Luettu 22.4.2020 <http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/reports/EU-Kids-Online-2020-March2020.pdf>

SoMe ja nuoret (2016). *Suomessa asuvien 13–29-vuotiaiden nuorten sosiaalisen median palveluiden käyttäminen ja läsnäolo*. Ebrand Suomi Oy & Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut. Luettu 27.11.2019 <http://www.ebrand.fi/someja-nuoret2016/>

SoMe ja nuoret (2019). *Suomessa asuvien 13–29-vuotiaiden nuorten sosiaalisen median palveluiden käyttäminen ja läsnäolo*. Ebrand Suomi Oy & Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut. Luettu 20.01.2020 <https://www.ebrand.fi/someja-nuoret/>

Suominen, J. (2013). Sosiaalisen median aika. Teoksessa Suominen, J., Östman, S., Saarikoski, P., & Turtiainen, R (toim.) *Sosiaalisen median lyhyt historia* (9–24). Helsinki: Gaudeamus.

Suominen, J. (2013). Sosiaalisen median nousut ja tuhot. Teoksessa Suominen, J., Östman, S., Saarikoski, P., & Turtiainen, R (toim.) *Sosiaalisen median lyhyt historia* (287–293). Helsinki: Gaudeamus.

Suoninen, A. (2013). *Lasten mediabarometri 2012*. Nuorisotutkimusverkosto. Luettu 21.1.2020 <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/lastenmediabarometri2012.pdf>

Suoranta, J. (2003). *Kasvatus mediakulttuurissa: mitä kasvattajien tulee tietää*. Tampere: Vastapaino.

Tamminen, S., Lehmuskallio, A., & Johnson, M. (2011). Yksityisyyden haasteet sosiaalisessa mediassa. Teoksessa T. Aaltonen-Ogbeide, P. Saastamoinen, H. Rainio & T. Vartiainen (toim.) *Silmät auki sosiaaliseen mediaan* (228–244). Eduskunnan monistamo.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (5., uudistettu laitos). Helsinki: Tammi.

Wilska, T-A. (2018). Median muovaamat sukupolvet. Teoksessa V. Willman (toim.) *Mediakasvatuksen käsikirja* (33-56). Kuopio: Unipress

Liitteet

LIITE 1

Haastattelutiedote

Hei,
teen tutkimusta varhaisnuorten sosiaalisen median käytöstä ja siihen liittyvistä riski- ja turvallisuusaspekteista nuorten omasta näkökulmasta. Tutkimus toteutetaan haastattelemalla koulupäivän aikana oppilaita pienryhmissä. Minulla on haastattelijana vaitiolovelvollisuus. Tutkimukseni liittyy omaan kasvatustieteen pro gradu –työhöni, joka tullaan tallentamaan Helsingin yliopiston E-thesis –palveluun, jossa Helsingin yliopistolle tehdyt opinnäytteet ovat vapaasti luettavissa (<https://ethesis.helsinki.fi/>). Tulen nauhoittamaan haastattelut, ja niistä tulevaa materiaalia tullaan käyttämään niin, ettei siitä voida selvittää, keitä haastateltavat ovat. Nimet ja kaikki muut mahdollisesti henkilöllisyyden paljastavat tiedot poistetaan tai muutetaan. Tutkimuksen tekemisestä on sovittu yhdessä luokanopettajan kanssa.

Mikäli teillä on kysyttävää tutkimuksesta, voitte olla minuun tai ohjaajaani yhteydessä sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin,
Henna Vähänen
Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos
henna.vahanen@helsinki.fi

Ohjaaja: Sirpa Tani, Maantieteen ja ympäristökasvatuksen professori, Helsingin yliopisto
sirpa.tani@helsinki.fi

LIITE 2

Haastattelurunko

SOSIAALINEN MEDIA

Sosiaalisen median käyttäminen

Mitä sovelluksia eli appeja käytätte?

- Miksi?

Kuinka usein käytätte sosiaalista mediaa eli somea?

Milloin/ minkä ikäisenä olette aloittaneet käyttämään sosiaalista mediaa?

- Kysytkö lupaa?

Hyvät ja huonot puolet

Mikä sosiaalisessa mediassa on kivointa?

- Miksi?

Mikä sosiaalisessa mediassa on ikävintä/tyhmää?

- Miksi?

Riskien tunnistaminen

Voisiko joku asia sosiaalisen median käytössä olla vaarallista?

- Mikä se asia voisi olla?
- Voiko eri asiat olla vaarallisia lapsille kuin aikuisille? Kerro esimerkki/ miksi.

Onko teiltä kielletty pääsy joillekin sivuille puhelimella tai koneella? (Sisällönes-topalveluita)

- Miksi ajattelet että niin on tehty?

KOULU (Mediakasvatus)

Koulussa opittu

Onko koulussa puhuttu sosiaalisen median tai netin (turvallisesta) käytöstä?

- Mitä on puhuttu?
- Miksi siitä puhuttiin, mikä oli tilanne?
- Kuka on puhunut?

Onko koulussa puhuttu, mitä somessa/netissä saa tehdä ja mitä ei saa tehdä?

- Tiesitkö asiat jo etukäteen vai olivatko ne uusia?

- Oletko tehnyt jotain toisella tavalla sen takia?

Onko teitä neuvottu koulussa, mitä pitää tehdä jos sinulle kommentoidaan ikävästi somessa tai netissä (kiusaaminen)?

Onko puhuttu, saako omia tai toisten kuvia lähettää eteenpäin?

- Miksi siitä puhuttiin?

Haluaisitteko, että koulussa puhuttaisiin enemmän somen käytöstä?

- Miksi/ miksi ei?
- Mistä asioista enemmän?

Kouluun liittyvät someasiat

Onko luokan omaa WhatsApp-ryhmää?

- Onko siellä sääntöjä?
- Mitä on kielletty? Miksi?

Saako puhelinta käyttää koulupäivän aikana?

- Onko se mielestänne hyvä sääntö? Miksi/ miksi ei?

SOSIAALISEN MEDIAN KÄYTÖN RISKIT

Kiusaaminen

Oletteko nähneet sosiaalisessa mediassa kiusaamista?

- Millaista? (Haukkuminen, kuvien levittäminen, arvostelu)
- Miltä se tuntui?
- Kerroitko siitä jollekin?

Onko teitä koskaan kiusattu siellä?

- Mitä tapahtui?
- Kerroitko siitä jollekin?

Kertoisitko, jos näkisit kiusaamista?

- Kenelle?
- Miksi?

Yksityisyys

Onko sinulla salattu Instagram/YouTube tms.-tili?

- Miksi/ miksi ei?

Hyväksytkö kaikki seuraamispyynnöt?

- Miksi/miksi et?

Onko sinulla sosiaalisessa mediassa ihmisiä, joita et ole nähnyt 'livenä'/kasvotusten?

- Missä olette tutustuneet?
- Miksi?

(Mietitkö) Millaisia kuvia tai videoita julkaisit sosiaalisessa mediassa?

Millaisia kuvia tai videoita et julkaisisi sosiaalisessa mediassa?

- Miksi?
- Oletko nähnyt muilla sellaisia kuvia?

Haitalliset sisällöt

Oletko nähnyt somessa kuvia tai videoita, joista tuli paha mieli?

- Mitä niissä oli?
- Puhuitko siitä muiden kanssa? (Miksi/ miksi et?)

Millaisia juttuja et haluaisi nähdä somessa?

Mitä voisit tehdä, ettet näkisi ikäviä juttuja somessa?

LIITE 3

Haastatteluaineisto

